

טרבלינקה - המחנה והמרד

שמואל וילנברג

וילנברג נולד ב־1923 בצ'נסטוכוב (פולין). בשנת 1942 גויס לטרבלינקה. היה בין פעילי המחתרת במחנה והשתתף במרד. לאחר המרידה נמלט פצוע ליערות טרבלינקה והונן גדודים מצליח להגיע לוארשה. הוא משתתף במרד הפולני ולאחר מכן לוחם בפשיצה קמפוטובסקה בשורות הפרטיזנים.

עם שחרורה של פולין, מתגייס לצבא ומשרת בו בדרגת סרן עד שנת 1947. בשנת 1950 עלה לישראל.

כאן מובאים קטעים מחוך כתב־ידו. צלילים עם סלאי צהובי שנכתב בשנת 1945 בלודז', והנמצא כעת בארכיון „מורשת”. הקטעים מתארים את מהנה טרבלינקה, ההכנות למרד והמרד עצמו.

...בעיצומו של הלילה פלחה שריקה חדה את הרמטה והקפיצתני מסשכבי. הצריף נתמלא המולה. העצירים קמו חיש-מהר מאצטבותיהם, לבשו את בלויי-המחנה והכינו עצמם ליציאה. בחיפזון בלעו פירורי לחם שנשתיירו להם מליל-אמש חמקו אל המיגרש המחולל באפלה.

התייצבנו בטורים למיפקד. תחילה ספרו אותנו היהודים. הדו"ת נמסר למפקד-הצריף, שבדקו בקפידה ולבסוף הודיע את מיספר העצירים הכפופים לו לאיש ס.ס., אחד האכזריים ביותר, ששמו קיוחה.

המחנה כולו מחולק היה לבלוקים. עדיין לא התמצאתי מה תכלית החלוקה. אני נקלעתי לבלוק הגובל במיגרש-החובלה. לאחר המיפקד פנינו לעבר המיטבת וקיבלנו קפה. היה זה גדול דלות, חסר-טעם, שבהתאם למצב-רוחם של שליטי-המחנה היה פעם פושר ופעם צונן לגמרי.

לאחר „סעודה” זו הסתדרנו כחמישיית וצעדנו לעבר רחבת התחנה. ישוב סידורנו כסורים ומסרו דו"ח לנרמנים. לאחר-מכן חולקנו לקבוצות והופנינו לעבודות שונות. צורפתי למחלקת-המיון. עיקר עבודתנו — חיפוש מדוקדק בבגדים שנגזלו מיהודים אשר הובלו להשמדה. המוני היהודים נתונים היו בסכנה מתמדת, צפויים לגירוש פתאומי, למאסרים והתעללות. לא ייפלא שכל אדם ניסה להציל משהו מרכושו, בהאמינו שהודות לכך יעלה בידו להיחלץ מלוע הגסטאפו או המשטרה. זאכנ, כסף, ובעיקר זהב, הצילו לא-פעם ממעצר ובמקרים הרעים ביותר — ממות-רעב. היו היהודים תופרים ומטמינים בעווארונגיהם ובמקומות-סתר אחרים של בגדיהם מטבעות-זהב, שטרות-כסף, טבעות או יהלומים. פישטשנו בכל בלוי, בדקנו כל תפר וכל תפיתה. שטרות-הכסף ואבני-התן נמסרו להנהלת המחנה.

כל קבוצת-עובדים נשמרה על-ידי מנהל תורן, שדאג לכך שהעבודה תיעשה בקצב מתאים. תורן כזה, או כפי שכונה במחנה „פורארבייטר”, היה לרוב חנפן. מין חייהררעה שזרים לה רגשות-אנוש. אולם אירע גם שתפקיד זה נפל בחלקו של אדם טוב-לב שהיה

מגדף אותנו אך ורק בנוכחות הגרמנים. היה האישי משגח בשבע עיניים בסכנה הממשמשת ובאה. מהחופיע באופק איש ס.ס., היה משמיע את הסיסמה "כורעים ז' ובר-ברגע שיבה טעמו כלפינו.

כבר ביום-העבודה הראשון תפסתי את משמעות הדבר. לשמע הקריאה, "כורעים ז' היו הראשים נרמנים ביתר-שאת על העבודה, נדמו הלחישות, נדרכה הערנות. והנה נכנס ובא אל כמת-החוויון גבר בעל-קומה שתווי פניו רכים כשל נערה. מדין, החפורים לפי מיטב הניזרת, מצוחצחים למשעי. מלווח אותו כלב סן-ברנאר ענקי המכונה, "בארי". מישגו מטיל לחישה בלתי-נשמעת כמעט שזגו לאלקה — "בובה".

"הבובה" עולה על ערימה נכוחה של בגדים ולבנים יהודיים, קורא אליו את הכלב ופותח במישחק מיוחד-במינו. הוא שולף מהברתיק את אקדחו, מכוונו שעה ארוכה אל האנשים הצובדים ויורה, האם הוא פוגע? הדבר תלוי במצב-רוחו. לעתים מסתיים המחזה בפחד בלבד, אך יש שהקרובן שנפגע בכדור מתמוטט בלא רוח-חיים על ערימת הבגדים הצובעה כזרוף-דם, ואילו חבריו ממשיכים בשקט בעבודתם. רק זו בלבד שהפחד שונק את גרונם ומשתק את שריריהם, קשה או לכופף אצבעות ולנשום.

"הבובה" משהעמם תיש-מהר. הוא מסתלק כדי לשעשע עצמו במקום אחר. סר לבתי-השימוש ומטרחק-מה יורה ליושבים בין רגליהם. לאחר-מכן מתקרב בריצה, בודק את תוצאות היריה האם החטיא, מתייך ומצווה על קרבו לחזור לעבודה. כשמפנת האומלל את גבו, משלח "הבובה" יריה כגולגלתו וממיתו.

עתים משתעשעים הארון והכלב בצוותא. הארון מצליף וחובט והכלב קורע לגזרים. אכן, השניים תואמים להפליא — זוג חיות-טרף צמאות לדם.

בירכתי הכיכר נראה סומקו של צלב אדום המתנוסס על רקע לבן. — מה נמצא שם? — שואל הנני את חברי.

— סלק מעט אשפה — ענני אחד מהם — וסור לשם.

— המוח מסתתר מאחורי הצלב — לחש השני.

אספתי שיירים ופסולת, צררתים בסמרטוט וקרבתי אל נדר-התיל. בין החוטים קלועים היו ענפי אורן, מבפנים תלויות היו על הגדר מיני יריעות. משנכנסתי פנימה, נוכחתי לדעת שאלה הן שמיכות אדומות. רגלי ניצבו בריבוע שרוחבו כארבעה מטרים. משלושה צבריו עמדו ספסלים, על אחת הפינות סגר מחסן. קשיש אחד ממושקף, שארשת פניו הנעימים כשל אדם משיכיל, שאלני לרצוני. לימים הכרתיו קרוב יותר. היה זה יהודי ציכי ששמו קורלאנד. במחנה נועד לו תפקיד של קאפו.

— הבאתי אשפה — אמרתי.

— השליכנה בעצמך — אמר — אך השגת שתישרף.

עברתי כפישפש צד ומצאתי עצמי במישטח מרווח שאורכו עשרים עד שלושים מטר ורוחבו חמישה. מאחוריו השתרע בור עצום שעומקו כארבעה מטרים. בתחתיתו היבהבה ערימת-עצים וגוויות שלא נשרפה עד-תומה. אתחבתי פלצות ולמשך רגע לא הייתי מסיגל לבו. תצתי נכחי כמהפנט. הגוויות השחומות, השרופות-למהצה, השמידו מיני פצפוצים והתכווצו. ביניהן הבהבו קורות-עץ זרויות גופרית. הלהבה קיפצה עליהן, שירבבה לשונות בהירות, כבתה פתאום והעיפה אל-על פקעת-עשן זעירה — רשבה וחלה כשלהבת שאפפה את הגוויות העצים בחיבוק שטני. פה ושם אפשר היה להבחין בגופי גברים גדולים, שרידים קטנים יותר של נשים וגוויות זעירות של פצוטים. מתוך הבור נדפה

טרבלינקה - המחנה והמרד

שמואל וילנברג

וילנברג נולד ב־1923 בציגנסטוב (פולין). בשנת 1942 גורש לטרבלינקה. היה בין פעילי המחנה במחנה והשתתף במרד. לאחר המרדה נמלט מצרע ליערות טרבלינקה וחנך נודדים מצליח להגיע לארצה. הוא משתתף במרד הפולני ולאחר מכן לוחם בפשיצה קמפינובסקה בשורות הפרטיזנים.

עם שחרורה של פולין, מתגייס לצבא ומשרת בו בדרגת סרן עד שנת 1947. בשנת 1950 עלה לישראל.

כאן מובאים קטעים מתוך כתבי־ידו. צלילים עם טלוי צהובי שנכתב בשנת 1945 בלודז', והנמצא כעת בארכיון "מורשת". הקטעים מתארים את מחנה טרבלינקה, ההכנות למרד והמרד עצמו.

...בעיצומו של הלילה פלחה שריקה חדה את הרטטה והקפיצתני מסשכבי. הצריף נתמלא המולה. העצירים כמו חישי-סחר מאצטבותיהם, לבשו את בלויי-המחנה והכינו עצמם ליציאת. בחיפזון בלעו פירורי לחם שנשתיירו להם מליל-אמש והמקו אל המיגרש המחולל באפלה.

התייצבנו בטורים למופקד. תחילה ספרו אותנו היהודים. הודיעו במסר למפקד-הצריף, שבדקו בקפידה ולבסוף הודיע את מוספר העצירים הנסופים לו אישי ס.ס., אחד האכזריים ביותר, ששמו קיווה.

המחנה כולו מחולק היה לבלוקים. עדיין לא התמצאתי מה תכלית החלוקה. אני נקלעתי לבלוק הנובל במיגרש-ההובלה. לאחר המופקד פנינו לעבר המיטבח וקיבלנו קפה. היה זה נוהל דלות, חסר-טעם, שבהתאם למצב-רוחם של שליטי-המחנה היה פעם פשוט ופעם צונן לגמרי.

לאחר "סעודה" זו הסתדרנו בחמישיות וצעדנו לעבר רחבת התחנה. ושוב סידורנו בטורים ומסרו דו"ח לגרמנים. לאחר-מכן חולקנו לקבוצות והופנינו לעבודות שונות.

צורפתי למחלקת-המיון. עיקר עבודתנו — חיפוש מדוקדק בבגדים שננזלו מהיהודים אשר הובלו להשמדה. המוני היהודים נתונים היו בסכנה מתמדת, צפויים לגירוש פתאומי, למאסרים התעללות. לא ייפלא שכל אדם ניסה להציל משהו מרכושו, בהאמינו שהודות לכך יעלה בידו להיחלץ מלוע הנסטאפו או המשטרה. ואכן, כסף, ובעיקר זהב, הצילו לא-פעם ממעצר ובמקרים הרעים ביותר — ממות-רצח. היו היהודים תופרים ומטמנים בצווארוניהם ובמקומות-סתר אחרים של בגדיהם מטבעות-זהב, שטרות-כסף, טבעות או יהלומים. פישפשנו בכל בלוי, בדקנו כל תפר וכל תפיתה. שטרות-הכסף ואבני-החן נמסרו להנהלת המחנה.

כל קבוצת-עובדים נשמרה על-ידי מנהל תורן, שדאג לכך שהעבודה תיעשה בקצב מתאים. תורן כזה, או כפי שסמנה במחנה "פזראבייטרי", היה לרוב חנפן. מין היהירעה שורים לה רגשות-אנוש. אולם אירע גם שתפקיד זה נפל בחלקו של אדם טוב-לב שהיה

מגדף אותנו אך ורק בנוכחות הגרמנים. היה תאיש משגיח בשבע עיניים בסכנה הממשמשת ובאה. משהופיע באופק איש ס.ס., היה משמיץ את הסיסמה "כורעים!" ובו-ברגע שינה טעמו כלפינו.

כבר ביום-העבודה הראשון תפסתי את משמעות הדבר. לשמע הקריאה, "כורעים!" היו הראשים נרכנים ביתר-שאת על העבודה, נדמו הלחישות, נדרכה הערנות. והנה נכנס ובא אל במת-החזיון גבר בעל-קומה שתורי פניו רכים כשל נערה. מדיו, התפורים לפי מיטב הגיזרה, מצוחצחים למשעי. מלווה אותו כלב סן-ברנאר ענקי המכונה "בארי". מישהו מטיל לחישה בלתי-נשמעת כמעט שזהו לאלקה — "בובה".

"הבוכה" עולה על ערימה נכונה של בנדים ולבנים יהודיים, קורא אליו את הבלב ופותח במישחק מיוחד-במינו. הוא שולף מתנתיק את אקדחו, מכוונו שעה ארוכה אל תאנשים העובדים ויורה. האם הוא פוגע? הדבר תלוי במצב-רחהו. לעתים מסתיים המחזה בסחד בלבד, אך יש שהקרוב שנפגע בכדור מתמוטט בלא רוח-חיים על ערימת הבנדים וצובעה בזרזיף-דם, ואילו חבריו ממשיכים בשקט בעבודתם. רק זו בלבד שהפחד שונק את גרונם ומשתק את שריריהם. קשה אז לכוסף אצבעות ולגשום.

"הבוכה" משתעטם חישי-מהר. הוא מסתלק כדי לשעשע עצמו במקום אחר. סר לבתי-השימוש וממרחק-מה יורה ליושבים בין רגליהם. לאחר-מכן מתקרב בריצה, בודק את תוצאות היריה ואם החטיא, מחייך ומצוה על קרבו לחזור לעבודה. כשמספנה תאומלל את גבו, משלח "הבוכה" יריה בגולגלתו ומסיתו.

עתים משתעשעים האדון והכלב בצוותא. האדון מצליף וחובט והכלב קורע לגורים. אכן, השניים תואמים להפליא — זוג חיות-טרף צמאות לדם.

בירכתי הכיכר נראה סוסקו של צלב אדום המתנוסס על רקע לבן. — מה נמצא שם? — שואל הנני את חברי.

— סלק מעט אשפה — ענני אחד מהם — וסור לשם.

— המוות מסתתר מאחורי הצלב — לחש השני.

אספתי שירים ומסולת, צררתים בספרטוט וקרבותי אל גדר-התיל, בין החוטים קלודים היו ענפי אורן. מבפנים תלוייה היו על הגדר מיני יריעות. משנכנסתי פנימה, נוכחתי לדעת שאלה הן שמיכות ארומות. רגלי ניצבו בריבוע שרוחבו כארבעה מטרים. משלושת עבריו עמדו ספסלים. על אחת הפינות סגר מחסן. קשיש אחד ממורסקף, שארשת פניו הנעצמים כשל אדם משכיל, שאלני לרצוני. לימים הכרתיו קרוב יותר. היה זה יהודי ציכי ששמו קורלאנד. במחנה נוצד לו תפקיד של קאפו.

— הבאתי אשפה — אמרתי.

— השליכנה בעצמך — אמר — אך השגה שתירשף.

עברתי בפישפש צר ומצאתי עצמי במישטח מרווח שאורכו עשרים עד שלושים מטר ורוחבו המיטה. מאחוריו השתרע בור עצום שעומקו כארבעה מטרים. בתחתיתו היבבה ערימת-עצים-וגוריות שלא נשרפה עד-תומה. אחותני פלצות ולמשך רגע לא הייתי מסוגל לנוע. הצצתי נכחי כמהופנט. הנוריות השחומות, השרופות-למחצה, השמיעו מיני פצוצים והתכווצו. ביניהן הבהבו קורות-עץ ורויות גופרית. הלהבה קיפצה עליהן, שורבבה לשונות בהירות, ככתה פתאום והציפה אל-על סקעת-עשן זעירה — רשכה וחלה בשלהבת שאספה את הנוריות והעצים בחיבוק שטני. פה ושם אפשר היה להבחין בנופי גברים גדולים, שרדיים קטנים יותר של נשים וגויות זעירות של פצוטים. מתוך הבור נדפה

צחנה חריפה של חרץ-גופות שהדרה לבחיריים והגירה דמעות. השלכתי את צרור האשפה הרהק ככל-האפשר ונפניתי כדי להתרחק מהתופת הוה שערכוהו בני-אדם עלי אדמות. אותו רגע נכנסו למישטח שני עצירים, הם סתבו אלונקה קלועה מחוטי-ברזל, שעליה מוטל היה אדם. מאחוריהם הפסיע זקיף המוש רובה. העמידו את המשא בירכתי המישטח, והרדו את האיש מחוסר-התכרה מהאלונקה והשכיבוהו על הארץ. הזקיף כיוון אליו נשקו וידה. הכדור נתקע בראש והאיש השרוע תחתיו הרטיט והדמים מיד. אחזו הצעירים את הגוויה, בסתפיה וברגליה, הניעוה אנה ואנה והשליכוה למרכז המוקד.

נמלטתי מהסיוט כרדוף שדים ומזיקים הצמאים לדמי. משנמצאתי שוב מאחורי הגדר המגומרת בענפים, השגחתי מן הצד בכתובת תמה „לאארטי“. הוי, אירזניה וצביעות! הרוצחים, שחששו להתגברות מצד המיועדים-להשמדה, קבעו כתובת זו בחזית, כדי להערים על קרבנותיהם. נאמר להם שייבדקו, שכן קורלאנד הוא רופא וכי לא ייעשה להם שום עוול, ואף-על-פי-כן לא הבינותי את הטרגדיה, שלה הייתי עד לפני שעה קלה. סבור הייתי שהאיש שגורה הוכה עד שאברה לו הכרתו. אולם חברי-לעבודה הסבירו לי שהמדובר בחולה. הזרקת לו זריקת-הרדמה והוא גורה בשנתו. כך נסתיימה עוד טרגדיה אחת. איש במחנה לא התרגש ממנה — וכי מה יועיל לו הצער?

— הגה פשט טלפיו — לחש לי שכני — ואינו תופס עוד מקום הדרוש לאחרים. הימ, ידידי — הוא, מחר — אני או אתה. עוד ניטנן, ידידי, כנתחי-איל, ואיש לא יעם אפילו את בשרנו.

התממה באמצעות זריקות היתה נפרצה למדי במחנה. באופן יחסי היה זה רצח הטמינטארי למדי. למות תוך שינה וללא עינוי הפחד שבטרם-מיתה היתה מישאלתם של עצירים רבים. לעצור שחלה במחלה אנושה הזרק רעל או סם-הרדמה חריף. הראשון גורע כעצמו, לשני סיעו בכדור לעבור לפולם-הבא. אלא שנהג זה לא היה בבחינת תקן מחייב, לא-פעם קרה ששליטי המחנה פרצו פתאום לצריף, הוציאו כמה חולים והמיתום ביריה-בראש. מן-הראוי לציון, שכאשר שהו במחנה שני אנשים קרובים קירבת-משפחה, זרי במקרה מותו של האחד חוסל גם קרובו. אירע שהבן חלה וקיבל זריקת-מות, ולאחר-מכן גורה גם האב, על אף מצב בריאותו התקין. ימי הראשונים בטרבליונקה גרושים היו סיזים רבים כל-כך שגמרתו אומר בלבי להימלט משם ואפילו ידלקו אחרי כל שדי-תשחת ההיטלראיים.

לאחר ימים אחדים השיג בשבילי חברי באהם עיסוק חדש. צורפתי לכבוצה שעסקה בכינוי המחנה ההתחלתי לעבוד בהורכתו של מהנדס לודז'אי ששהה לאחרונה בניסו וארשה. באותם ימים הגיעו לטרבליונקה שלושה קרונות גרושים חלקי צריפים. פרקנו את הקרונות והתחלנו מצרפים זה לזה את החלקים. באחד הימים הגיעו למקום-העבודה כמה מאנשי ס.ס. וביניהם מפקד-המחנה, קיווה ה„בובה“. רצה המקרה שאחד הקירות, שלא חזק כדבעי, נחק פתאום משלד הבניין. מוכי-פלצות ראינו כיצד הוא מתמוטט ונופל הישר על כתפיהם של הגרמנים העומדים בסמוך. לטרבה המול לא נפצע מהם איש, אך העובדה שבגללנו אירע הדבר הוה, היה בת, לפי מושגיהם של אנשי ס.ס., משום פשע שיש להענישו בכל חומר-הדין. פסאנו חתנינו בלא-ויע, מחכים במתיחות לבאות. הייתי ואשם העיקרי, לפי שלא תמכתי כראוי בקיר המתמוטט. לא ייפלא שמותני מלאו חלחלה. אולם קרבן אחד ויחיד לא היה בו כדי לספק את תאוות-הנקם של הגרמנים, שצל כן הוטל עונש גם על מנהל-העבודה. נצטוונו להתפשט ערומים ולהתייצב ליד

הקיר של הצריף הסמוך. סבור הייתי שהגיע הרגע האחרון וכי יריה בגולגולתי תשים קץ לחיי העלובים. לנודל המוטננו שמענו שאנשי ס.ס. החלו משיחים ביניהם. היה בכך משום תקווה קלושה. מנסיונו ידענו, שבשעה שפותחים הגרמנים כשיחה, לא כלו כל הקצין. אפשר, אמנם, לצפות לכמה וכמה הפתעות, אך המכה לא תהא מכת-מוות. בחוץ היה קר, החורף מישמש זכא — ואנו רעדנו בכל איברינו וקפאנו שעה ארוכה ברחו. לבסוף נצטוונו להתלבש והנחנונו להתייטר בחוסר-כטחון. במיפקד-הערב נקראנו מתוך הסורים. העונש שהוטל עלי היו 50 מלקות ואילו הבנאי הורץ במיגרש. המיסכן אנוס היה לפי פקודה לרוץ, להשתטח ולהתרומם. בשעת-מעשה לא הסכו לו בעיטות וצליפות. לאחר רבע-שעה של „שעשועי“ זה חזר לסורים. לפי התור נטפלו התלוינים אלי. קשרוני לחמור-עץ והנחיתו בי 50 חבטות חזקות. הכרתיני למנתן. התפתלתי מכאבים, לפי שהיכוני בסכיבת הכליות ובחוס-השדרה, במקום שצעי הישנים שלא הגלידו במשך חודשים רבים. למחרת חשתי בתוצאות. חומי גבר ועלה במשך היום ל-40 מעלות. מכאוב איום במחתי מנע ממני כל תנועה. מן-הנמנע היה להעלות אפילו על הדעת יציאה לעבודה הבינתי שפצעי הישנים לקו שייב בדלקת וכי מצטברת בהם מוגלת. לאחר-מכן ערך באהם ניתוח בנופי. הוא פתח באולר בשוט את מוקד-המוגלה הפנימי. שטפני הנזול השחור, הספחתי. הפצע הגליד אט-אט. אותו יום לא יצאתי לעבודה. באהם מצא בשבילי קרן-זווית בחדר-המיון, היסודתי יפה בשמיכות, כיסני, וכך רבוץ הייתי עד הערב מפעם לפעם נכנסו לצריף גרמנים, הסתובבו בכל הפינות, אך לסולי לא הבחין בי איש. אילו גילו אותי, לא הייתי נחלץ עוד מידם. ללא-ספק היו מחסלים אותי בכדור.

לאחר מקרה זה הורתי לעבודה במיון. רשוכ פישפשתי בכלייהם היפשתתי את איצרות-היהודים שהוטמנו בהם. יום אחד מצא עציר בין ערימת שמלות את צילום אותתי. תצילום הגיע לידי במקרה. מצדו השני רשומת היו מלות-הקדשה, תאריך ושם המקום, ולפי שהעציר ידע שמוצאי מאופאטוב — הראה לי את הצילום. הכרתיו. איפה עמדה עם בוכתה ליד חלון וחייכה בנעימות. הצילום הוקדש לפיה ברגר, שהגיעה במשלוח האחרון לטרבלינקא. נפחתה את נפשה ככל חבריה-למשלוח.

מדי פעם הגיעו למחנה סיעות חדשות של יהודים אומללים. בואם של המשלוחים לא הטביע בנו כל רושם. רנשותינו נתקחו, כל מעיינינו נתונים היו בעיקר לעניינים פנימיים שיש בהם כדי לשמור על חיינו. ואף-על-פי-כן היו מקרים בודדים שזעזעונו והשאירו טיסקע בנפשתינו.

זכור לי שבנובמבר או בדצמבר 1942 בירשתנו צפירת קטר שקרבה-ובאה רכבת גרושה נידונים-למוות חדשים. המשונה שבדבר היה שלחנה הוזעקו וכונסו כל קבוצות העובדים, נצטוונו ליטול אתנו שמיכות, כיסויים ומדינים. במשלוח היו כעשרים קרונות. משנפצרו הדלתות, נתגלה לעיינינו מחזה מתריד. בתוך הקרונות נגדש הפעם מיספר גדול מכפר-הרגיל של אנשים ערומים. רובם לא היו עוד בחיים. בגופות ניכרו עקבות חבטות ופצעים זבי-דם סכדורי רובים. אחדים מהיהודים שהובאו גילו עדיין סימני-חיים רפים. לא-פעם קרה שלטרבלינקא הגיעו משלוחי אנשים שהופשטו קודם-לכן מבגדיהם. לאחר שרוקנו את הגיטו, היו אנשי ס.ס. נוזלים מהיהודים את לבושם ומשלוחים אותם לדרך ערומים אם משום תאוה-הגול ואם משום שהשתוקקו לתגביר את עינוייהם. במקרים אלה היו הבגדים נארום בקרון מיוחד ונשלחים אל המחנה. על רקע זה נתגלעו לא-פעם מריבות בין הנהלת-המחנה ומפקדי הקבוצות שניהלו את פעולת החיסול בניטאות.

צחנת חריפה של חרף-גופות שחדרה לנחיריים והגירה דמעות. השלכתי את צרור האשפה הרחק ככל-האפשר ונפניתי כדי להתרחק מהתופת הזת שערכוה בני-אדם עלי אדמות. אותו רגע נכנסו למושטח שני עצירים. הם סחבו אלונקה קלועה מזוטי-ברזל, שעליה מוטל היה אדם. מאחוריהם הפסיע זקיף המוש רובה. העמידו את המשא בירכתי המישטח, תורידו את האיש מחוסר-ההכרה מתאלונקה והשכיבוהו על הארץ. הזקיף כיוון אליו גשקו וירה. הכדור נתקע בראש ותאיש השררע תחתיו הרטיס והדמים מיד. אחזו הצעירים את הגווית, בכתפיה וברגליה, הניעוה אנה ואנה והשליכוה למרכז המוקד.

נמלטתי מהסיוט כרדוף שדים ומזיקים הצמאים לדמי. משנמצאתי שוב מאחורי הגדר המגומרת בענפים, השגחתי סן הצד בכתובת חמה „לאזארטי“, הרי, אירוניה וצביעות! הרוצחים, שהשימו להתנגדות מצד המיועדים-להשמדה, קבעו כתובת זו בחזית, כדי להערים על קרבנותיהם. נאמר להם שייבדקו, שכן קורלאנד הוא רופא וכי לא ייעשה להם שום עוול. ואף-על-פי-כן לא הבינתי את הטרנדית, שלה הייתי עד לפני שעה קלה. סבור הייתי שהאיש שנורה הוכה עד שאבדה לו הכרתו. אולם חברי-לעבודה הסבירו לי שהמדובר בחולה. הזרקת לו זריקת-הרדמה והוא נורה בשנתו. כך נמתיימה עוד טרגדיה אחת. איש במחנה לא התרגש מטנה — וכי מה יועיל לו הצער ?

— הנה פשט טלפיר — לחש לי שכני — ואינו תופס עוד מקום הדרוש לאהרים. היום, ידידי — הוא, סחר — אני או אתה. עוד ניסגן, ידידי, כנתחי-איל, ואיש לא יטעם אפילו את בשרנו.

התמתה באמצעות זריקות היתה נפוצה למדי במחנה. באופן יחסי היה זה רצח הומניטארי למדי. למות תוך שינה וללא עינויי הפחד שבטרם-מיתה היתה מישראלם של עצירים רבים. לעציר שחלה במחלה אנושה הוזק רצל או סם-הרדמה חריף. הראשון גווע בעצמו, לשני סייעו במדור לעבור לעולם-הנא. אלא שנוהג זה לא היה בבחינת תקן מחייב. לא-פעם קרה ששליטי המחנה סרצו שתאום לצריף, הוציאו כמה חולים והמתותם ביריה-בראש. מן-הראוי לציון, שכאשר שהו במחנה שני אנשים קרובים קירבת-מישפחה, הרי במקרה מותו של האחד חוסל גם קרובו. אירע שהבן חלה וקיבל זריקת-מוות, ולאחר-מכן נורה גם האב, על אף מצב בריאותו התקין. ימי הראשונים בטרבלניקה גדושים היו סיוטים רבים כל-כך שגמרתו אומר בלבי להיסלט משם ואפילו ידלקו אחרי כל שדי-השחת התיטלראיים.

לאחר ימים אחדים תשיג בשבילי חברי באהם עיסוק חדש. צורפתי לפנוצת שעסקה בביני המחנה והתחלתי לעבוד בהדרכתו של מתגדס לודזאי ששהה לאחרונה בניסו וארשה. באותם ימים הגיעו לטרבלניקה שלושה קרונות גדושים חלקי צריפים. פרקנו את הקרונות והתחלנו מצרפים זה לזה את החלקים. באחד הימים הגיעו למקום-העבודה כמה מאנשי ס.ס. וכיניהם מספר-המחנה, קיווה הן „ביבה“, רצה המקרה שאחד הקירות, שלא חזק כדבעי, נותק שתאום משלד הבניין. מוכי-פלצות ראינו כיצד הוא מתמוטט ונפל הישר על כתפיהם של הגרסנים העומדים בסמוך. למרבה המזל לא נפצע מהם איש, אך העובדה שבגללנו אירע הדבר הזה, היה בת, לפי מושגיהם של אנשי ס.ס., משום פשע שיש להענישו בכל חומר-הדיון. קפאנו תחתינו בלא-זיע, נחכים במתיחות לבאות. הייתי האשם העיקרי, לפי שלא תמכתי כראוי בקיר המתמוטט. לא ייפלא שמתגני מלאו חלחלה. אולם קרבן אחד ויחיד לא היה בו כדי לספק את תאוות-הנקם של הגרסנים, שעל כן הוטל עונש גם על מנהל-העבודה. נצטווינו להתפשט ערומים ולהתייצב ליד

הקיר של הצריף הסמוך. סבור הייתי שהגיע הרגע האחרון וכי ידיה כנולגולתי תשים קץ לחיי העלובים. לנודל תמוננו שמענו שאנשי ס.ס. החלו משיחים ביניהם. היה בכך משום תקווה קלושה. מנסיונו ידענו, שבשעה שפותחים הנרמנים בשיחה, לא כלו כל הקצין. אפשר, אמנם, לצפות לכמה וכמה הפתעות, אך המכה לא תהא מכת-מוות. בחוץ היה קר, החורף מישמש ובא — ואנו רעדנו בכל איברינו וקפאנו שעה ארוכה ברוח. לבסוף נצטוונו להתלבש הנחונו להתייטר בחוסר-בטחון. במיפקד-הערב נקראנו מתוך הסורים. העונש שהוטל עלי היו 50 מלקות ואילו הבנאי הורץ במיגרש. המיסכן אגוס היה לפי פקודה לרוץ, להשתטח ולהתרומם. בשעת-מעשה לא חסכו לו בעיטות וצלעיות. לאחר רבע-שעה של „שעשוע“ זה חזר לטורים. לפי התור נטפלו התלוינים אלי. קשרנו לחסור-עץ והנחיתו כי 50 חבטות חזקות. הכריזנו למנתן. התפתלתי מכאבים, לפי שהיכוני בסביבת הכליות ובחוט-השדרה, במקום שצעי הישנים שלא הנליוו במשך חודשים רבים, למחרת השתי בתוצאות. חומי נבר ועלה במשך היום ל-40 מעלות. מכאוב איום במוחני מעט סמני כל תגרעה. מן-הנמנע היה להעלות אפילו על הרעת יציאה לעבודת הבינותי שפצעי הישנים לקו שוב בדלקת וכי מצטברת בהם מוגלה. לאחר-מכן ערך באהם ניתוח בגופי. הוא פתח באורר ששט את סוקר-המוגלה הפנימי. שטפני הנזול השחור, המצותין, הפצע הנליד אט-אט. אותו יום לא יצאתי לעבודה. באהם מצא בשבילי קרן-זווית בחדר-המיון, היסודו יפה בשימכות, כיסני, וכך רבוץ הייתי עד הערב. מפעם לפעם נכנסו לצריף גרמנים, הסתובבו בכל הפינות, אך למולי לא הבחין בי איש. אילו גילו אותי, לא הייתי נחלץ עוד מידם. ללא-ספק היו מחסלים אותי בכדור.

לאחר סקרה זה חזרתי לעבודה במיון. ושוב פישפשתי בכלייים וחיפשתי את אוצרות-היהודים שהוטמנו בהם. יום אחד מצא עציר בין ערימת שמלות את צילום אתותי. הצילום הגיע לידי במקרה. מצדו השני רשימות היו מלות-הקדשה, תאריך ושם המקום, ולפי שהעציר ידע שמוצאי מאופאטוב — הראה לי את הצילום. הכרתיו. איטה עמדה עם בוכתה ליד חלון וחייכה בנעימות. הצילום הוקדש לפיה כרגר, שהגיעה במשלוח האחרון לטרבלינקא. נפחה את נפשה ככל חבריה למשלוח.

מדי פעם הגיעו למחנה סיעות חדשות של יהודים אומללים. בואם של המשלוחים לא הסביע בנו כל רושם. רגשותינו נתקהו, כל מעיינינו נתונים היו בעיקר לעניינים פעוטים שיש בהם כדי לשמור על חיינו. ואף-על-פי-כן היו מקרים בודדים שזעזעונו השאירו מרשקע בנפשותינו.

זכור לי שבנובמבר או בדצמבר 1942 כישרתנו צפירת קטר שקרבה-ובאה רכבת גדושה נידונים-למוות חדישים. המשונה שבדבר היה שלתחנה הוזעקו וכונסו כל קבוצות העובדים. נצטוונו ליטול אתנו שמיכות, כיסויים וסדינים. במשלוח היו כעשרים קרונות. משנפערו הדלתות, נתגלה לעינינו מחזה מתריד. בחוץ הקרונות נגדש הפעם מיספר גדול מכפי-הרגיל של אנשים ערומים. רובם לא היו עוד בחיים. בגופות ניכרו עקבות חבטות ופצעים זבי-דם מכדורי רובים. אחדים מהיהודים שהובאו גילו עדיין סימני-חיים רפים. לא-פעם קרה שלטרבלינקא הגיעו משלוחי אנשים שהופשטו קודם-לכן מבגדיהם. לאחר שרוקנו את הגיטו, היו אנשי ס.ס. גחלים שהיועדים את לבושם ומשלוחים אותם לדרך ערומים אם משום תאוה-הגול ואם משום שהשתוקקו להגביר את עינוייהם. במקרים אלה היו הבגדים נארוים בקרון מיוחד ונשלחים אל המחנה. על רקע זה נתגלעו לא-פעם מריבות בין הנהלת-המחנה ומפקדי הקבוצות שניהלו את פעולת החיסול בגיטאות.

טרבלינקה: המחנה והסדר

המשלוח, שהיכה אותנו בתדהמה, בא משדלץ, המרוחקת 50 קילומטר מטרבלינקה. הבינונו שהיהודים תפסו את הצפורי להם וגילו התנגדות, שכן לשדלץ הסחננו הגיעו שמועות על הנעשה במחנה-טרבלינקה. המגורשים לא היה להם מה לאבד — ייתכן שהגיע להתכתשות אנשי ס.ס. — שראו את הנלד — חיטלו במטר-כדורים את המרידה. התחלנו מרוקנים את הקרונות. את הגופות השכבנו על השמיכות הכיסויים והעברנו ל„לאזארט“, בשעת-מעשה זרונו הגרמנים ואילצונו בתכסות להחפז. צריחותיהם העצבניות — „שגלר, שגלר!“ — ודהודו באוזנינו כל אותו יום, וב„לאזארט“ נחצצם החופת עוד יותר מאשר כרגיל. הגרמנים התרוצצו כאחוזי-טירוף, המיתו את האנשים שגילו סימני-חיים, ציוונו לסדר את הגוויות בערימות גבוהות במרכז הבור, הכריחונו לדרוך על הנרצחים ולא חסכו מכות-פרגול בשעה שסרכנו לחלל את המתים. התרוצצנו, בשלנו ונשלנו-אפיים מרוב היפזון ומכובד המשא. הפיקחים שבינינו החלו נוטלים מהקרונות גוויות-ילדים וכך החליפו כוח, בסוחבם משא קל יותר, העבודה נתמשכה יום חמים. העברנו בסך-הכול כ-6,000 גוויות.

ימים אחדים לאחר בואי לטרבלינקה חושמלה הנהלת-המחנה על-ידי הידיעה על ביקורו הצפוי של היינריך הימלר — לא ידענו פרטים — מתי הופיע האיש ואימתי עזב את המחנה שלנו. ואף-על-פי-כן נתקלנו בו פנים-אל-פנים באחד הערבים הוצבנו כתום העבודה במיגרש-ההכולה. שמנו לב לעבודה שהגרמנים היו באותו יום מעוצבנים ביותר, אך למרות הכול פחות אכזריים מכפי הרגיל. הם התרוצצו במחנה כשחקני תיאטרון-בובות, ביחדם השומת-לב לפרטים בלתי-השויבים. עצבנותם הדביקה אותנו, לא ידענו מה עומד להתרחש. עומדים היינו במיגרש, מצפים לבאות, מוכנים לכל פורענות, אך לעת-עתה לא נתרשש שום דבר. ברגע מסוים הפסיעה ונכנסה למיגרש קבוצת קצינים ואזרחים אחדים. מוקפים היו על-ידי מפקד-המחנה ופקודיו — אנשי ס.ס. משעמדו במרכז, צרת קיוות בקול רם:

— אַכטונג! גנצר לאנר! *

וקפנו את הנב הכפוף מחמת עבודת-הפרך ותקענו מבט בבאים. מתוך הקבוצה יצא קצין אחד בעל-בשר, מעוטר עיטורי-כבוד רבים, קומתו ממוצעת והוא ממושקף. הקצין השמיע באוזנינו גאם, שבו שימשו בערבוביה שקרים גסים, מליצות שדופות ודברי כוזב וכביעות. מכל מקום נודעו לנו דברים מעניינים ביותר, אלא שבכל תחומי המחנה לא נמצא אף לא יהודי גורמאלי אחד, שנתפתה להאמין באותם כוזבים. הימלר — שכן הוא היה הנואם — השתדל לשכנע אותנו שלאחר השלמת כל המחנות יארגנו הגרמנים מחוז אוטונומי יהודי, שנוכח או בחופש וכי נתברך בחלקנו. אין אנו מססידים מאום בשעותנו במחנה, שכן כל האמצרות, הנלקחים אצל היהודים, נרצברים למחנות אחרים וישמשו למטרות יהודיות. הנואם זרנו לעבודה מאומצת והבטיח שלאחר שנלמד למלא כראוי את תפקידינו, ניכלל בתוך הצבא הגרמני, שבו נהווה פלוגות-סדר (אורדונגסדינסט*). הוא הכביר סיפורי-בדים ואנו הקשבנו להם בדממה, וכלבנו פנימה רתחנו שהגרמנים

* יותר מהר, יותר מהר!

* הקשב! המחנה כולו!

חושבים אותנו לתמימים וטיפשים כל-כך. אך לא פצינו פה. שהרי מה נותר לי לאדם שחרותו וחירו נתונים לחסדו של קנה-הרובה?

לסיים הטקס המזור הזה נצטוונו לשיר. אוכור, כיצד הנעים כל המחנה את השיר הנאה שלימים שנאוהו כל העצירים: „הוי בן-הרים, כלום לא הצטער זי" הגרמנים היו מתרגשים בשומעם את שירי-פולין הגדושים בענועים, ולמרות העובדה שהם בוו לכל דבר שהוא פולני — קרה לעתים, שבהקשיבם למזמור-אתנה, היו פולטים בהתפעלות: „דאס וואר זער שהן" (*). באותו ערב לא-רגיל חולקה רביעית-רום לכל עציר.

לאחר הביקור החל בטרבלניקה בפתיחת הקברים הישנים של המתים שלא נשרפו בשעתם. הנוזיות העברו למוקד. הגרמנים ניסו לטשטש את עקבות-הרצח, אך לשוא. מפעם לפעם הגיעו משלוחים חדשים של יהודים. הם באו מטרייונסטאדט, מערים שונות בפולין ומתוך גרמניה.

לילה אחד נקראו מתוך הצריף הלגר-אלטסטטה המהנדס גאלבסקי, וקאפו אחדים. גאלבסקי מילא את התפקיד מאז בואו למחנה. הוא היה מחלק את העבודה ומשגיח שהכול יבוצעה כראוי. הוא היה הממונה הישיר על הקאפו שלנו ועל מנהלי-העבודה. המהנדס גאלבסקי היה אדם הנון והצטיין באינטליגנציה יוצאת-מהכלל. הוא השתדל שלא להזיק לאיש, אך בעת ובעונה אחת נזהר לנפשו ולא נתן ידו לכל פעולה מחתרנית. וכאן המקום להעיר שהמחתרת אורגנה בטרבלניקה מאז ראשית ימיו של המחנה. גאלבסקי לא יכול היה שלא לדעת על קיומה. רבות היו ההשערות שלנו על שום מה נקראו כלילה אחדים מאנשינו. חששנו שמא נכור דינם לחיסול. אך על איזה עוון?

אותו לילה הביא לנו הפתעות נוספות. לפתע-פתאום שמענו צפירת קטר. אין זאת והגיע משלוח חדש. אך המזור היה שבא בשעות הלילה. מעולם לא קרה כדבר הזה. לאחר שעה קלה הגיעתנו זעקת-אדם, קריאה נואשת לעזרה. מישהו גידף בנסות... ואז הרעימה יריה, אחת ושניה ושלישית... בחוץ נתערבבו הצריחות בקול-ריצה. מישהו החל מידפס בחזקה בצריף שלנו. הרפיקה באה במפגיע, ניכר היה בה יאוש ופחד שבטרם-מות. הדלת לא עמדה בלחצם של כמה אנשים חזקים, היא נפערה כחבטה עזה. בתוך הצריף עמדה עלטה — לא הבחנו מי הם האנשים שפרצו פנימה. חשתי שמישהו עולה ושוכב לידי. לא שאלתי מאום, כל עצמותי רחפו מחמת התרגשות ופחד.

בחוץ לא פסקה האש. יריות ברדודות, טרטור מיקלע, נגיחות פצועים, זעקות נרדפים, קריאות זקשים — כל אלה הילכו עלינו אימים והטילונו לתוך מתיחות איומה. ופתאום פרץ לצריף אחד מתקאפו האכזריים ביותר — לפני המלחמה עסק בסחר-נשים — ובהגף פרגול ציווה עלינו להסגיר תיכף-ומיד את האנשים שמצאו בינינו מיקלט. כדי לזרז את העצירים, הצליף על אחדים מהשוכבים וכך פגע גם בו. הרצועה ניחתה בפני, בהתחזת בהם פס סגול. פצחתי ביללה, אך גרוע מהכאב היתה חרדתי שלמחרת היום אפול בידי אנשי ס.ס., שהרי כל שהיפנה תשומת-ליבם צפוי היה לסוות. לבסוף נלכדו בצריף כעשרים יהודים זרים. הם נסחבו החוצה ונזרו. בשעת ההתכתשות עם האומללים נדקר אחד מאנשינו בפניו בידו. משנדע הדבר ל„בובה", הופיע בצריף שלנו וטיפל בפצוע במסירות שעוררה בנו פליאה.

(* זה היה יפה מאד.

(*) זקן-המחנה. הגרמנים היו סמנים אותו מכין העצירים.

טרבלינקה: המחנה והפרד

המשלח, שהיכה אותנו בתדהמת, בא משדלץ, המרוחקת 50 קילומטר מטרבלינקה. הכינונו שהיהודים תפסו את הצפוי להם וגילו התנגדות, שכן לשדלץ הסתנו הגיעו שמרנות על הנעשה במחנה-טרבלינקה. המגורשים לא היה להם מה לאכזר — ייתכן שהגיע להתכתשות ואנשי ס.ס. — שראו את הנולד — היסלו במטר-כדורים את המרידה. התחלנו מרוקנים את הקרונות. את הנוספת השכבנו על השמיכות הכיסויים והעברנו ל„לאוארט“ בשעת-מעשה זרזנו הגרמנים ואילצונו בתבטות להחפז. צריחותיהם העצבניות — „שנללר, שנללר!“ — הדהדו באוזנינו כל אותו יום. וב„לאוארט“ נתעצם התופת עוד יותר מאשר כרגיל. הגרמנים התרוצצו כאחוזי-טירוף, המיתו את האנשים שגילו סימני-החיים, ציוונו לסדר את הנוויות בערימות גבוהות במרכז הבור, הכריחונו לדרוך על הנרצחים ולא הסכו מכות-פרגול בשעה שסרכנו לחלל את המתים. התרוצצנו, כשלנו ונפלנו-אפיים מרוב חיפזון ומכובד המשא. הפיקחים שבינינו החלו נוטלים מהקרונות גוויות-ילדים וכך תחליפו כוח, כסותכם משא קל יותר. העבודה נתמשכה יום תמים. העברנו בסך-הכול כ-6,000 גוויות.

ימים אחדים לאחר בראי לטרבלינקה חושמלת הנהלת-המחנה על-ידי הידיעה על ביקורו הצפוי של היינריך הימלר — לא ידענו פרטים — מתי הופיע האיש ואימתי עזב את המחנה שלנו. האי-על-פירכן נתקלנו בו פנים-אל-פנים באחד הערכים הוצבנו כתום העבודה במיגרש-ההוכלה. שמנו לב לעובדה שהגרמנים היו באותו יום מעוצבנים ביותר, אך למרות הכול פחות אכזריים מכפי הרגיל. הם התרוצצו במחנה כשחקני תיאטרון-בובות, בייחדם תשומת-לב לפרטים בלתי-השבוים. עצבנותם הדביקה אותנו. לא ידענו מה עומד להתרחש. עומדים היינו כמיגרש, מצפים לבאות, מוכנים לכל פורענות, אך לעת-עתה לא נחרחש שום דבר. כרגע מסוים הפגיעה ונכנסה למיגרש קבוצת קצינים ואורחים אחרים. מוקפים היו על-ידי מפקד-המחנה ופקודי — אנשי ס.ס. משעמדו במרכז, צרח קיווה בקול רם:

— אַכטינג! ננצר לאגר! *

זקפנו את הגב הכסוף מחמת עבודת-הפרך ותקענו מבט כבאים. מתוך הקבוצה יצא קצין אחד בעל-בשר, מעוטר עיטורי-כבוד רבים, קומתו מטוצעת והוא ממושקף. הקצין השמיע באוזנינו גאום, שבו שימשו בערבוביה שקרים נסים, מליצות שדופות דברי כוזב וצביעות. מכל מקום נודעו לנו דברים מעניינים ביותר, אלא שבכל תחומי המחנה לא נמצא אף לא יהודי נורמאלי אחד, שנתפתה להאמין באותם כזבים. הימלר — שכן הוא היה הנואם — השתדל לשכנע אותנו שלאחר השלמת כל המתנות יארגנו הגרמנים מחוז אוטונומי יהודי, שנוכה אז בחופש וכי נתברך בחלקנו. אין אנו מספידים מאום בשהותנו במחנה, שכן כל האוצרות, הנלקחים אצל היהודים, מועברים למתנות אחרים וישמשו למטרות יהודיות. הנואם זרזנו לעבודה מאומצת והבטיח שלאחר שנלמד למלא כראוי את הפקידונו, ניכלל בתוך הצבא הגרמני, שבו נחווה פלונות-סדר (אורדנונגסדינסט“). הוא הכביר סיפורי-בדים ואנו הקשבנו להם בדממה, ובלבנו פנימה רתחנו שהגרמנים

* יותר מהר, יותר מהר!

* הקשב! המחנה כולו!

חושבים אותנו לחמישים וטיפשים כל-כך. אך לא פצינו פה. שהרי מה נותר לי לאדם שתורתו היינו נתונים לחסדו של קנה-הרובה?

לסיום הטקס המוזר הזה נצטוונו לשיר. אזכור, כיצד הנעים כל המתנה את השיר הנאה שלימים שנאוהו כל העצירים: „הוי בן-הרים, כלום לא הצטער?" הגרמנים היו מתרגשים בשומעם את שירי-פולין הגדושים נענועים, ולמרות העובדה שהם בוו לכל דבר שהוא פולני — קרה לעתים, שבחקשיבם למזמור-אתבת, היו פולטים בהתפעלות: „דאס וואר זער שטך" (*). באותו ערב לא-רגיל חולקה רכיבית-רום לכל עציר.

לאחר הביקור החל כטרבלינקא בפתיחת הקברים הישנים של המתים שלא גשרפו בשעתם. הגויות הועברו למוקד. הגרמנים ניסו לטשטש את עקבות-הרצח, אך לשוא. מפעם לפעם הגיעו משלוחים חדשים של יהודים. הם באו מטרייונסטאדט, מערים שונות בפולין ומתוך גרמניה.

לילה אחד נקראו מתוך הצריף הלגר-אלטסטה המתנדס גאלבסקי, וקאפו אחדים. גאלבסקי טילא את התפקיד מאו בואו למחנה. הוא היה מחלק את העבודה ומטיניח שהכול יבצענה כיאות. הוא היה הממונה הישיר על הקאפו שלנו ועל מנהלי-העבודה. המתנדס גאלבסקי היה אדם הגון והצטיון באינטליגנציה יוצאת-מהכלל. הוא השתדל שלא לתזק לאיש, אך בעת ובעונה אחת נזהר לנפשו ולא נתן ידו לכל פעולה מחתרית. וכאן המקום להעיר שהמחתרת אורגנה בטרבלינקא מאו ראשית ימיו של המחנה. גאלבסקי לא יוכל היה שלא לדעת על קיומה. רבות היו ההשערות שלנו על שום מה נקראו בלילה אחדים מאנשינו. חיששנו שמא נגור דינם לחיסול. אך על איזה עוון?

אותו לילה הביא לנו הפתעות נוספות. לפתע-פתאום שמענו צפירת קטר. אין זאת והגיע משלוח חדש. אך המוזר היה שבא בשעות הלילה. מעולם לא קרה כדבר הזה. לאחר שעה קלה הגיעתנו זעקת-אדם, קריאה נואשת לצורה. מישהו גידף בגסות... ואז הרעימה יריח, אחת ושניה ושלישית... בחוץ נתערבבו הצריות בקול-ריצח. מישהו התל מידפק בחווקה בצריף שלנו. הדפיקה באה במפניע, ניכר היה בה יאוש ופחד שבטרם-מוות. הדלת לא עמדה בלחצם של כמה אנשים חוקים, היא נפערה בחבטה עזה. בתוך הצריף עמדה עלטה — לא הבחנו מי הם האנשים שפרצו פנימה. השתי שמישהו עולה ושוכב לידי. לא שאלתי מאום, כל עצמותי רחפו מחמת התרגשות ופחד.

בחוץ לא פסקה האש. יריות בדדודות, טריטור מיקלע, גניחות פצועים, זעקות נרדפים, קריאות זקפים — כל אלה הילכו עלינו אימים והטילונו לתוך מתיחת איומה. ופתאום פרץ לצריף אחד מתקאפו האכזריים ביותר — לפני המלחמה עסק בסחר-נשים — ובהגף פרגול ציווח עלינו להסגיר תיכף-ומיד את האנשים שמצאו בינינו מיקלט. כדי לזרז את העצירים, הצליף על אחדים מהשוכבים וכך פגע גם בי. הרצועה ניתחת בפני, בהתווצה בהם פס סגול. שצחתי ביללה, אך גרוע מהכאב היתה חרדתי שלמחרת היום אפול בידי אנשי ס.ס., שהרי כל שהיפנה תשומת-ליבם צפוי היה למוות. לבסוף נלכדו בצריף כעשרים יהודים זרים. הם נסתבו החוצה ונורו. בשעה ההתכתשות עם האומללים נדקר אחד מאנשינו בפגיון בידו. משנדע הדבר ל„בוכה", תפיע בצריף שלנו וטיפול בפצוע במסירות שעוררה בנו פליאה.

(* זה היה יפה מאד.

(* זקרי-המחנה. הגרמנים היו מסנים אותו מבין העצירים.

בבוקר נודע לנו, כי בלילה הגיע משלוח יהודים מגרודנו. משועצאו מן הקרונות, תפסו האנשים את המתרחש. סומק התבערה, גדרות-התיל, מיגדלי-השמירה — כל שאפשר היה לראות בתוך העלטה שהוארה בלחבות — עורר בהם מרי. נצטוו להתפשט — והסתערו בסכינים על אנשי ה.ס.ס. הקרב נתלקח בכל עווו. היהודים התגוננו ככוח היאוש. באין נשק בידם החקישו את הגרמנים בבקבוקים. המשלוח כלל כ-2,000 איש, ביניהם ילדים רבים ונשים. לא כולם נטלו חלק במאבק. חלק מהמגורשים נשאו כפיים בתפילה. לא היה כל ספק שהמרדה תסתיים במפלתם של האומללים. המיקלעים קצרו בהם קציר-דמים וכולם קרסו במיגרש. בין הגרמנים נפצעו שלושה אנשי ה.ס.ס. פצעים אנושיים. הם הועברו לכית-החולים הסמוך. משיצאנו בבוקר מתוך הצריפים, נתגלה לעינינו מחנה-אימים. המיגרש נרוע היה גוויות יהודים זכות-דם. במשך הלילה חיתלן השלג חרך במעטה צהור-מצחור.

כל יום שבלינו בשבי הביא לנו ארועי-אימים חדשים, כל יום נפתח בבלחות. שאלנו את עצמנו: מי יפול היום בקרב הנורא, הבלתי-שווה? אולם אנוסים היינו להסוות את יאושנו התהומי ואת סבלנו הזרוע בחיזוכים. בקומה זקופה בשעת הצעידות ובהנעמט שירים מיוחדים. הימננו המהפכה שלנו — „פסטר שריט אונד טרייט“* — היה הכוזב הכוטה נוכח הלך-הנפש שהשתרר עלינו. חיברו, בפקודתו של ה„בובה“, יהודי מצ'כיה. כוזב דומה היו מכתבינו אשר שיגרנו לעולם הגדול ואשר בהם, לפי צו מיוחד של תליינו, ביישרנו לקרובים וידידים ששפר חלקנו, שאין אנו חסרים מאום, שאנו בריאים ושמחים. המכתבים הגיעו לארצות שונות הכבושות בידי הצבא הגרמני, והבשורות שלנו פשטו בין המוני יהודים. הן נהפכו לאמצעי-ארגעה לגבי אלה שקלטו שמועות מסיימות על אודות תמנות הגרמניים. לאחר הפצת הבשורות, לא נתקל היסול היהודים בארצות ההן בקשיים מיוחדים. המגורשים לא העלו על דעתם שחיהם נתונים בסכנה, הם חיארו לעצמם שיותן להם לבלות את תקופת המלחמה בנחיות יחסית ובהוסר-דאגה. שעל כן נוטלים היו לדרך חפצי-ערך יקרים ביותר. לא-פעם בילו את נסיעתם מרעישים ושמוחים. בהגיעם למקום, היה המפנה פתאומי וחד כל-כך, שרובם, משותקי-הפתעה, הלכו ללא כל התנגדות למוקד. טראגי במיוחד היה גורל הילדים שעד לרגע תאחרון לא ידעו את הצפוי להם. ההפרדה הפתאומית בין המשפחות וזעקותיהם של המבוגרים, עוררו בהם כני, שלאמיתו של דבר היה אינסטינקטיבי יותר מאשר מודע.

ימים אחדים לאחר ביקורו של היטלר אירע במחנה מקרה שזעזעני מאד, לפי שקרבנו היה חברי לספסל-הלימודים, יליד צ'נסטוזובקה, בשם לאנגר. הוא היה בנו של סוחר אמיד, ושהה בטרבליונקה מזה שבועות אחדים. זמעה שהיה כך היה: בשעת מיון הבגדים הבחין איש ה.ס.ס. מיטטה בקבוצת עצירים שטופים בשיחה. למראהו נפוצו כולם כבהלה, כחותירם במקום את לאנגר, שהיה בלתי-מנוסה בנהג המהפכה. מיטטה ערך חיפוש בכנריו ומצא מטבעות-זהב אחדים. לאנגר הוכה באכזריות ונחקר. מצאית כסף או זהב נתפרשה על-ידי שליטי-המהפכה פירוש מיוחד-במינו. גלוי וידוע היה לגרמנים שכשטח המהפכה אין העצירים זקוקים לכסף, זהב או אבני-חן. הגונב אותם מטפח כנראה תוכניות-בריחה. מסתבר שלאנגר רוצה לברוח, ולפי ששוחח עם חבריו — יש לגלות את השותפים. הגרמנים הבשו בו באכזריות בתובעם להסגיר את האשמים. אך לאנגר

* מדרך ומיצעד איתן.

שתק בגבורה. לאחר המיסקד תלחו כשראשו למטה על גרדום שהוכן במיוחד לתכלית זו. אולם גם אז לא נשברה רוחו של לאנגר, וכיון שברי היה לו שדינו נגזר ונחתם, הלעיג על תליינו וקרא את העצירים למרידה כללית. ראו הגרמנים שהגא מסית אותנו — וחמתם גברה שבעתים. לכסוף נוכחו לדעת שלא יוצאו מפיו הגה שיש בו כדי להחשיד מישהו מבין חבריו ושילחו בראשו כדור ששם קץ ליסוריו.

היינו מברכים את הלילה ואת השעות המעטות של שקט יחסי שהועדו לשינה. השינה הניחה לנו לשכוח את חיי המחנה הקשים, הקהחה את סבלנו ולעתים העבירתנו לעולם-חלומות שכולו אשליה. אך לרוב הציקונו סיוטים שהיו כעין כבואת המראות שקלטנו במשך היום. כיון שנתייסרנו בחולי ונחלשנו טרעב ומפרך, הגינו בשנתנו מיני הגיגים מזורים, יוצאי-דופן, והללו בצטרפו להזיות שהשתלטו על תת-ההכרה שלנו בסיוטים ובחלומות-זודעה. עתים פלחה את דממת הלילה גניחת-אדם או זעקת-כעתה, עתים עלה שעול עמוס של שחפן או נחירה צורמנית. פה ושם הקרץ מישהו, פלט קללה עסיסית, הנחית אגרופו בשכן המרעיש ושקע שוב בשינה שהיתה מעין נימנום טרוף. אך היו גם לילות ללא-שינה, גדושי עבודה, תבטות וריצות בלתי-רפוסקות. זכור לי הלילה, בו העירו אותנו בשריקות וצלילות. הריצו אותנו כאילו נפלה דליקה במחנה. גירשונו למיגרש וציוו להסתדר בטורים. פלצות אחזתנו, סבורים היינו שהגיעה שעתנו האחרונה. אלא שהתליינים זמנו משהו אחר. בשעת ערב מאוחרת הוסעו למסילה צדדית כמה עשרות קרונות המיועדים להטענתם של צוררות הבגדים אשר נשתיירו אחרי היהודים המומתים. את הבגדים והלבנים היינו ממיינים לראויים-לשימור ולסמרטוטים שהועדו לבתי-חרושת. בלבושים הראויים-לשימור נצטוונו לפרום ולהוריד כל פריט שעלול היה לרמוז על מצאם היהודי. הללו חולקו כנראה או נמכרו בתוך גרמניה. הסמרטוטים נארוזו בגלילים גדולים וקטנים והשארו בחוף. לימים נערמו בערימות עצומות. היו שם אלפי גלילים. בין הערימות נתמשכו סימטאות צרות ורחובות מרווחים. בגשם ובשלג היו הגלילים סופגים רטיבות ומשקלם גדל במידה ניכרת. אל הגלילים האלה הריצונו הזקיפים. פתחנו בעבודה שלפולם לא אשכחנה. כל אחד אחז בגליל בן 70 קילו בערך ונישא בריצה אל הקרון. לאחר-מכן חזר בקצב גדול עוד יותר ועמס מחדש את המשא. הזקיפים נתיצבו בשני טורים בין הרכבת ומיגרש-הגלילים ורוזנו בחבטות. כל עוד רצנו עם המשא אל הקרונות יכולנו להסתיר את פנינו מהמכות, אך משחזרנו בידיים ריקות גדלה הסכנה כפליים, כי רק בידינו בלבד ניתן לנו לגונן על הראש. השתי שכוחותי אוחלים והנה ניצנץ במוחי רעיון. אצחי אל הצריף, נטלתי נרות וחילקתיים בין כמה אנשים שיאירו את הדרך לעומס-הגלילים. אנשי ה.ס.ס. לא מיחו בידי. סבורים היו שאנו מארגנים את העבודה, כדי לסיימה מהר ככל-האפשר. ואנו בינתיים זכינו בסיכוי של התלפת-כוח. לאחר שעה קלה תפסו הסבלים את מקום המאירים-את-הדרך, ומשנפשו קמעה, חזרו וסחבו. במשך שעות מעטות העמסנו 60 קרונות. הטענתה של רכבת-המשא היה בה כדי לסייע לתוכנית בריחה. נשתלט עלי הרצון לחמוק באין-רואים לתוך אחד הקרונות, להתחפר בתוך הסמרטוטים ולאחר שהרכבת תתרחק מתחנה — לתרוג ממקום-סתרי ולהימלט על נפשי — אל החופש. התחלתי מתמרן דרכי, מנסה לעלות עם הגליל לתוך הקרון ולא לרדת עוד. אך הגורל לא נטה לי חסד. הזקיפים כלשו אחרי בשבע עיניים. כל פעם שעליתי לקרון, עקב אחרי מישהו בחשד. לבסוף הפציע השחר ונתכחד מסביב והאור שם לאל כל אפשרות של בריחה. משחזרנו לצריף, נתברר שהסרים עשרה אנשים.

בבוקר נודע לנו, כי בלילה הגיע משלוח יהודים סגורדנו. משהוצאו מן הקרונות, הפסו האנשים את המתרחש. סומק התבערה, גדרות-תיל, מינדלי-השמירה — כל שאפשר היה לראות בתוך העלטה שהוארה בלהבות — עורר בתם מרי. נצטוו להתפשט — והסתערו בסכינים על אנשי ה.ס. הקרב נתלקח בכל עוזו. היהודים התגוננו בכוח היאוש. באין נשק בידם התקישו את הגרמנים בבקבוקים. המשלוח כלל כ-2,000 איש, ביניהם ילדים רבים ונשים. לא כולם נטלו חלק במאבק, חלק מהמגורשים נשאו כפיים בחפילה. לא היה כל ספק שהמרודה תסתיים במפלתם של האוטללים. המיקלפים קצרו בהם קציר-דמים וכולם קרסו כמיגרש. בין הגרמנים נפצעו שלושה אנשי ה.ס. פצעים אנשיים. הם הועברו לבית-החולים הסמוך. משיצאנו בבוקר מתוך הצריפים, נתגלה לעינינו מחזה-אימים. המיגרש זרוע היה גוויות יהודים זבות-דם. במשך הלילה חיתלן השלג הרך כמעטה צחור-מצחור.

כל יום שבלינו כשבי הביא לנו ארועי-אימים חדשים, כל יום נפתח בבלהות. שאלנו את עצמנו: מי יפול היום בקרב הנורא, הבלתי-שווה? אולם אנוסים היינו להסות את יארשנו התחוסי ואת סבלנו הזועזע בחיוכים. בקומה זקופה בשעת הצעידות והכנעמת שירים מיוחדים. היסגון המחנה שלנו — „פסטר שריט אנד טרייט“* — היה הכוז הבוטה נוכח הלך-הנפש שהשתרר עלינו. חיכרו, בפקודתו של ה„בובה“, יהודי מצ'כיה. כוז דומה היו מכתבינו אשר שיגרנו לעולם הנדול ואשר בהם, לפי צו מיוחד של תליינו, בישרנו לקרובים וידידים ששפר חלקנו, שאין אנו הסרים מאום, שאנו בריאים ושמחים. המכתבים הגיעו לארצות שונות הכבושות בידי הצבא הגרמני, והבשורות שלנו פשטו בין המגוי יהודים. הן נהפכו לאמצעי-ארגעה לגבי אלה שקלטו שמועות מסוימות על אודות המתגות הגרמניים. לאחר הפצת הבשורות, לא נתקל חיסול היהודים בארצות ההן בקשיים מיוחדים. המגורשים לא העלו על דעתם שחיותם נתונים כסכנת, הם תיארו לעצמם שיותן להם לבלות את תקופת המלחמה בנוחיות יחסית ובחוסר-דאגה. שעל כן נוטלים היו לדרך הפצי-ערך יקרים ביותר. לא-פעם בילו את נסיעתם מרעישים ושמחים. בהגיעם למקום, היה המיפנה פתאומי וחד כל-כך, שרובם, משותקי-הפתעה, הלכו ללא כל התגברות למקד. טראגי במיוחד היה גורל הילדים שעד לרגע האחרון לא ידעו את הצפוי להם. ההפרדה הפתאומית בין המשפחות וזעקותיהם של המבוגרים, עוררו בהם בכי, שלאמיתו של דבר היה אינסטינקטיבי יותר מאשר מדעי.

ימים אחדים לאחר ביקורו של הימלר אירע במחנה מקרה שזועזעי מאד, לפי שקרבנו היה חברי לספסל-הלימודים, יליד צינסטוחובה, בשם לאנגר. הוא היה בנו של סוחר אמיד, ושחת בסרבלניקה מזה שבועות אחדים. ומעשה שהיה כך היה: בשעת מיון הכנדים הבחין איש ה.ס. מיטטה בקבוצת עצירים שטופים בשיחה. למראהו נפוצו כולם בבהלה. בהותירם במקום את לאנגר, שהיה בלתי-מנוסה בנוחגי המחנה. מיטטה ערך חיפוש בכגדיו ומצא מטבעות-זהב אחדים. לאנגר הוכה באכזריות ונחקר. מציאת כסף או זהב נתפרשה על-ידי שליטי-המחנה פירוש מיוחד-במינו. גלוי וידוע היה לגרמנים שבשטח המחנה אין העצירים זקוקים לכסף, זהב או אבני-חן. הנוגב אותם מטפח כנראת תוכניות-בריהא. מסתבר שלאנגר רוצה לברוח, ולפי ששוחח עם חבריו — יש לגלות את השותפים. הגרמנים תבטו בו באכזריות כתובעם להסגיר את האשמים. אך לאנגר

* סדרך ושיצעו איתן.

שתק בגבורה. לאחר המיפקד תלחטו כשראשו למטה על גדרום שהוכן במיוחד לתכלית זו. אולם גם אז לא נשברה רוחו של לאנגר, וכיון שכרי היה לו שדינו נגזר ונחתם, הלציג על תליינו וקרא את העצירים למרידה כללית. ראו הגרמנים שהוא מסית אותנו — וחמתם נברה שבעתיים. לבסוף נוכחו לדעת שלא יוציאו מפיו הגה שיש בו כדי להחשיד מישהו מבין חבריו ושילחו בראשו כדור ששם קץ ליסוריו.

היינו מברכים את הלילה ואת השעות המעטות של שקט יחסי שהועדו לשינה. השינה הניתה לנו לשכוח את חיי המחנה הקשים, הקהתה את סבלנו ולעתים העבירנו לעולם-חלומות שכולו אשליה, אך לרוב הציקונו סיוטים שהיו כעין בבואת המראות שקלטנו במשך היום. כיון שנתייסרנו בחלי ונחלשנו מרעב ומפחד, הגינו בשנתנו מיני הנגים מזורים, יוצאי-דופן, והללו נצטרפו להזיות שהשתלטו על תת-ההכרה שלנו בסיוטים ובחלומות-וועה. עתים פלחה את דממת הלילה בניהת-אדם או זעקת-בעתה, עתים עלה שעול עמום של שהפן או נחירה צורמנית. פה ושם הקיץ מישהו, פלט קללה עסיסית, הנחית אגרופו בשכן המרעיש וסיקע שוב בשינה שהיחה מעין נימנום טרוף, אך היו גם לילות ללא-שינה, גדושי עבודה, חבטות וריצות בלתי-פוסקות. זכור לי הלילה, בו העירו אותנו בשריקות וצליפות. הריצו אותנו כאילו נפלה דליקה במחנה. גירשונו למיגרש וציוו להסתדר בטורים. פלצות אחותנו, סבורים היינו שהגיעה שעתנו האחרונה, אלא שהתליינים זממו משהו אחר. בשעת ערב מאוחרת הוסעו למסילה צדדית כמה עשרות קרונות המיועדים להטעתם של צרורות הבגדים אשר נשתירו אחרי היתודים המומתים. את הבגדים והלכנים היינו ממיינים לראויים-לשימוש ולסמרטוטים שהועדו לבתי-חרושת. בלבושים הראויים-לשימוש נצטוונו לפרום ולהוריד כל פריט שעלול היה לרמז על מוצאם היהודי, הללו תולקו כנראה או נמכרו בתוך גרמניה. הסמרטוטים נארוו בגלילים גדולים וקטנים והושארו בחוץ. לימים נערכו בערימות עצומות. היו שם אלפי גלילים. בין הערימות נתמשכו סימטאות צרות ורחובות מרווחים. בגשם ובשלב היו הגלילים סופגים רטיבות ומשקלם גדל במידה ניכרת. אל הגלילים האלה הריצונו חוקפים. פתחנו בעבודה שלעולם לא אשכחנה. כל אחד אחז בגליל בן 70 קילו בערך ונשאו בריצה אל הקרון. לאחר-מכן חזר בקצב גדול עוד יותר ועמט מחדש את המשא. חוקפים נתיצבו בשני טורים בין הרכבת ומיגרש-הגלילים חרוצו בחבטות. כל עוד רצנו עם המשא אל הקרונות יכולנו להסתיר את פנינו מהמכות, אך משחרנו בידיים ריקות גדלה הסכנה כפליים, כי רק בידינו בלבד ניתן לנו לנגנן על הראש. השתי שכוחותי אוזלים והגה ניצנץ במוחי רעיון. אצתי אל הצריף, נטלתי גרות וחילקתיים בין כמה אנשים שיאירו את הדרך לעוטסי-הגלילים, אנשי ה.ס.ס. לא מיהו בידי, סבורים היו שאנו מארגנים את העבודה, כדי לסיימה מהר ככל-האפשר. ואנו בינתיים זכינו בסיכוי של החלפת-כות. לאחר שעה קלה תפסו הסבלים את מקום המאורים-את-הדרך, ומשנפשו קמעה, חזרו וסחבו. במשך שעות מעטות העסטנו 60 קרונות. הטעתה של רכבת-המשא היה בה כדי לסייע לתוכנית בריחה. נשתלט עלי הרצון לחמוק באין-רואים לתוך אחד הקרונות, להתחפר בתוך הסמרטוטים ולאחר שהרכבת תתרחק מהמחנה — לחרוג ממקום-סתרי ולהימלט על נפשי — אל החופש. התחלתי מתמרן דרכי, מנסה לעלות עם הגליל לתוך הקרון ולא לרדת עוד. אך הנורל לא נטה לי חסד. חוקפים בלשו אחרי בשבע עיניים. כל פעם שעליתי לקרון, עקב אחרי מישהו בחשד. לבסוף הפציע השחר ונתבהר מסביב והאור שם לאל כל אפשרות של בריחה. משתורנו לצריף, נתברר שחסרים עשרה אנשים.

טרבלניקה: הפחנת והסרד

הבחין בכך מיד הממונה על הבלוק, אך כיון שהיה יהודי, לא דיווח לאיש. בשעת המיפקד והספירה חימרנו בזריזות כזו שאנשי ס.ס. לא השגיחו בחסר. אותו יום הגיע משלוח חדש ואנו הצלחנו לצרף ממנו 15 איש אל הצרפיה. וכך, לא זו בלבד שמילאנו את החסר, אלא אף זכינו בעודף. האם הצליחו הבורחים להימלט מתוך הקרונות? האמנם זכו בחופש המיוחל? לא אדע זאת. על כל פנים למחנה לא חזרו עוד.

עצירי מחנה-טרבלניקה התחלקו לקבוצות שונות שהתגוררו בצריסים גבוליים. כל קבוצה מונתה בשם שהגדיר את עבודת חבריה. הקבוצה הטובה ביותר היתה זו של „הודי-החצר“ (הופידוף), שבה היה מיספר היהודים שניספו מועט ביותר. היא כללה בעיקר בעלי-מלאכה: סנדלרים, חייטים, פחחים, רצענים וכו'. חלקם לא עבדו במקצועם, אלא שירתו את הגרמנים. היו אלה מעין חדרנים, הנתונים למרות אדונייהם שאותם היו משמשים. יתרם עבדו אך ורק כשביל הגרמנים תושבי-המחנה. הסנדלרים ייצרו בעליים, תחייטים תפרו מדים, הרצענים התקיפו מיני שוטים ופירנולים. בשטח המחנה נוצרה עגה מיוחדת, שבה נשתזרו מלים גרמניות רבות וכן כינויים מיוחדים-במינם שנוצרו במקום. איש לא טרח להרגם לפרלניה מלים, כגון לאגר, ואכמאן, קאפו, הופידוף... הן שובצו במשפטים פרלניים והכול ידעו יפה במה מדובר. קבוצה שנייה היוו עובדי הקומאנדו, בה חולקו העצירים לפי צבעי הסרטים התפורים על השרוול. היו אדומים וכחולים. אלה הקבילו את פני המשלוחים. ואלה השגיתו על היהודים שהגיעו שיתפשטו לפי הצו. קבוצה אחרת היוו עובדי „באוקומאנדו“ — שעסקו בנינוי הפחנת. אלה עמדו בקשר הדוק עם קבוצת „שטרסציהר“ — שסללו כבישים פנימיים במחנה. היוו עוד קבוצות של חוטבי-עצים („הולצהקר“). שטבוקר עד ערב ניסרו החטבו עצים לצורכי המיטבח והמישרפה, סמיני-בקבוקים („פלאשנאסורטירר“); חבבים („גולדיודף“) שהועסקו במיון הפציי-ערך, ולבסוף קבוצה שכונתה „קומאנדו-טרונגנ“ שעבדה בתסואת המחנה.

בשבועות הראשונים של שהותי בטרבלניקה היה המחנה גדוש עצירים. מיספרם הגיע ל-2,000 נפש. מיספרים מדויקים לא היו בנמצא, לפי שטרבלניקה היתה בעיקרה מחנה-השטרה („פרינכטוננסלאגער“). שתכליתו לא רק חיטולם של המשלוחים המגיעים אלא גם של העובדים, שאפשר היה, לאחר בואו של משלוח טרי, להתליפם בחדשים. בתקופת החורף 1942/43 ירד מיספר העצירים ל-900 נפש ולאחר הבאתם, בינואר 1943, של יהודי וארשה, גדלה האוכלוסיה במאה נפש והגיע ל-1,000 נפשות. בתחילת אוגוסט של אותה שנה היה מיספר האסירים פחות מ-600.

בימי שהותי היה מפקד-המחנה אוסטרי בשם שטאנגל. מוקף היה סיעת משרתים סאדיסטים ואכזריים. ביניהם הכבידו עלינו אכפס קיווח ו,הבובהי. בכינוי „הבובהי זכה אחד ששמו קורט פראנץ ומצאו מטורינגיה. כן זכור לי האונטרשארפיהרר מיסטה פראנץ, שכונה על-דינו: מלאך-המוות“. נתיראו מפניו אפילו הגרמנים, לפי שהיה איש-סודה של הנסטאפו, ואפשר היה לצפות ממנו לרע ביותר. מיסטה היה דל-בשר, רגליו ארוכות וגו קצר. היה מפסיע זקוף ונוקשה כעל קביים. מפקדה של קבוצת „קומאנדו-טארונגנ“ היה גנס מגעיל, שקומתו לא עלתה על 1.30 מטר. שמו היה סידוכ ועד להשתלטותו של היטלר היה מחוסר-עבודה. משהגיעו הפאשיסטים ההיטלראים לשלטון,

חלה עליה במעמדו: הוא הניש משקה במרתפי-הכורה הגרמניים. במחנה היה אדם בעל מנטאליות כזו, שמוחו מגוון לגמרי, מפיל פתודו על כל אדם משכיל. זכור לי גם „צוגואכמאן“ רזנזה. שמו כלבד העיד עליו שמוצאו אינו תואם את תורתיהם הגזעית של הנאצים. רזנזה, כבונד טיפוס, השתדל בכל מעשיו לרכוש את אהדתם של הממונים עליו, שעל כן התעלל בלא רחמים בעצירים והנק בקרבן כל גילויי רגש ואנושיות. נח באופן יחסי היה אונטרשארפיהרר סוכומיל — מפקד ת„גולדיוודן“. סוכומיל היה טיפוס של קרתן גרמני. דייקן, מחמיר במילוי תפקידו, מלא מרץ, ויחד עם זה אנושי למדי לגבי האומללים. הוא ידע מעט מלים באידיש ולא-פעם תזכירנו בקול עמום: „לאלקה גייט“, „קיוה גייט“*) כן שלט בשפה הצ'כית. אונטרשארפיהרר קספ היה כנראה סנדלר במקצועו. הוא שימש בחפקיד משגיח על מיון הנעלים. הית מהלך במחנה ומרוז לעבודה את הנקרים בדרכו בשוט גדול אשר בידו.

הרעברתי ממחלקת-המיון לקבוצת „קומנדו-טארנונג“. העבודה בהסוואת המחנה לא היתה קשה ביותר, שעל כן השתדלתי להשיגה בכל האמצעים שעמדו לרשותי. משגודע לי שסידוב זקק לאנשים חזקים ובריאים, הופעתי בפני איש הס.ס. התנדבתי לעבוד בקבוצת המסחים. בחן אותי כבחון איכר סוס העומד למכירה והודיעני שאני מתאים. מתפקידנו היה להסוות את המחנה באופן כזה שמבחוץ לא יוכלו להבחין במתרחש מאחורי גדרותיו. לשם כך יוצאים היינו ליער הסמוך, מטפסים על אורגים גבוהים וכורתים זמורות. בשובנו למחנה היינו קולעים אותן בין חוטי הגדרות.

הגיע חודש דצמבר והמשלוחים פסקו לבוא. העבודה במחנה עמדה לתהיים ולבנו נצטב בתשעות. שהרי במחנות הגרמניים לא היה מקום להולכי-בטל. באין אפשרות להעבירם — היו מחסלים אוכלי-חינם. כאלה היו התוראות. הסכנו עם גורלנו היסנו עצמנו להכחדה. אך בסופו של דבר הופתענו. מהלך המאורעות אחר היה מכפי שהזינו מראש.

בגלל הפסקת המשלוחים נשתרר במחנה מחסור ולאחר-מכן רעב שהתריף ותלך. מיום צומצמה מנת-מזוננו העלובה. האוכל הוגש רק פעם אחת ביטמה, וזאת בערב. כל איש קיבל שישה כולבוסין מבושלים בקליפותיהם. נוסף לכך הילקו לנו פרוסת-לחם בת 30 גרם, שהועדה לסעודת-בוקר ואסור היה לנגוע בה בטרם שחרית. משרבצנו בלילה על האיציטבה היו מצינו מהמים במידה כזו, שהמחשבה על פרוסת-הלחם לא נתנה מנוח — עד שפרסנו את פת-הקיבור, שטעמה מחומר, ומצצנה כבהמה עלובה. היו גם כאלה שזללו הכול. את רצונם לא השביעו, לעומת זאת צפויים היו בבוקר ליסורים קשים ביותר. התעוררות בלתי-רגילה פקדה את העצירים שעה שהובא לעתים למחנה פגז של 100. במקרים כאלה זוכים היינו לנתת זעיר של בשר.

על אף הגדרות, חוטי-החיל, המשמרות, התקנות התמורות והביקורת הבלתי-פוסקת, פרת במחנה מיסחר במיצרכי-מזון וכן שיגשגה הספסרות. כמעט לכל אדם במחנה היה כסף. השגנוהו בדרכים שונות. לרוב היה מוצאו מבגדי היהודים שנרצחו. הודות לכסף הגיעו אלינו מיצרכים מבחוץ. הם הוברחו פנימה בידי עצירים שעבדו מעבר לחתום המחנה, וביניהם פלונת-ההסוואה שאליה השתייכתי. בשדותנו ביער היינו נתקלים בתושבי הסביבה. הם באו במגמה לקשור קשרי-מיסחר. המתווכים היו לרוב השומרים

*) „הבובה“ הולכת, קיוה הולך.

שלנו הלהוטים אחרי רוח נוסף. לעתים קרובות עלה בידנו לשחר איש ס.ס. או ואכמאן אוקראיני. בשעת הפסקה קלה בעבודה היה איש הס.ס. פורש הצידה, כביכול לשיחה עם נערות, והאוקראיני נטל את הכסף, בא במגע עם הסוחר וחזר עם הצורה. היינו מחלקים את המזון שווה בשווה. ואילו בתחום המחנה עסקו במיסחר כלילות בלבד. משנרדמו העצירים, היו אחדים חומקים בחשאי לבית-השימוש ומחכים לאוקראיני. לבסוף הופיעה בחשכת צלילת שחורת וקול חרישי שאל אם הכסף הוכן. הרשט לו שטר בן מאה דולר או מטבע-זהב בן עשרים דולר ותמורתם נתקבל צרור. מצויים היו בו כיכר-לחם, קילו בקניק ומחצית הליטר יי"ש. לא-פעם הומנו תפוזים לחולים או פרי אחר. אירע שהובאו לנו מוצרכים אחרים, כגון חלב, שומן, סוכר ועוד. היו מקרים שעצירים נתפסו בשעת קבלת הבילות, ואז נגזזו בבת-אחת תקוות החרות והחיים, שכן כל נסיון של השגת מזון או קשירת קשרים הוענש כמוות. לא-פעם ניסו אנשי ס.ס. להפיל בפה את החשודים — שעל כן נדרשה הזירה רבה שלא להיתפס. ואף-על-פי-כן, על אף סכנות המוות שריחפו סביבנו בטרבלניקה, לא הוחנק המיסחר. ככל שנדל הרעב כן הירבו לסחור. תמורת עשר סיגרויות אפשר היה לקבל פרוסת-לחם ומחירה של מנת-לחם היה 5 רובלים זהב. מחצית-הליטר יי"ש עלתה מאה דולר. את היי"ש שחינו רק בערבים, לאחר שעלינו על האצטבות ולא היה איכפת לנו שאנו הורסים עוד יותר את בריאותנו. הודות ליי"ש נקלענו למצב של התעוררות, שבו לבשה אפרוריות חיינו גוונים בהירים, הוא עורר בנו מחשבות מעוררות והרחיק את אימת הסכנה. בהשפעת הכוחל נברה האוטטימיות שלנו, את גופנו שטף גל חמימות, שנתנו היתה עמוקה ושלווה יותר. מדי בוקר, בלכתנו לעבודה ובעוכרנו ליד צריפי הגרמנים והאוקראינים, עטים היינו על פתי-האשפה. עטים מצאנו בהם שאריות מזון, שיירי לחם, עצמות מכוחסמות-למחצה, תפוחי-אדמה... פעם אחת מצא אלפרד באהם בקבוק שמנת. נראה שהרשולך לפח, כי היה קשה לשפוך את השמנת הסמיכה מתוך הבקבוק. אותו יום היתה לו לבאהם סעודת-מלכים.

נוסף לעינויי הרעב התייסרנו במחסור במים. בשעת המחנה נמצאה אז רק באר אחת יחידה. מובן, שלא היה בה כדי למלא את מחסורנו. לעתים קרובות חסרו בה מים אפילו לצורכי המיטבה. באין מים טן-הנמנע היה לשמור על תנאים סאניטאריים כל-שהם, שעל כן הציקו לנו מחלות, כינים וליכלוך. הרחצה היתה בגדר של הלום. עד לסתיו מאוחר ניתן לנו לרחוץ את גופנו המזדהמים באגם הסמוך. מאוחר אגם שאבנו לא-פעם מי-שתיה. איש לא שם לב לזיהום. משנפתחו הצריפים בבוקר — עטו הכול על הבאר, שנהפכה לבמת-חיון של קטנות והתכתשות. כל אחד נדחק כדי לגמצע מהר ככל האפשר כמה במיעות. בגלל הדחוק היה הכול היקר נשפך ונספג באדמה. ואז השליטו הגרמנים סדר באמצעי היחיד הידוע להם — הם ירו בפקעת האנשים והאיש שנפתחה שכרה מיד את הצמא והשכינה שלום בין הניצים. כמוכן שניטל החשק להתרחץ ואפילו לשטוף את הפנים. פעם אחת נתפס במיגרש היהודי רייזמן — שלימים שימש עד במשפט-גירנברג — בשעה שנשא עמו כד מים. איתרע מולו ונתקל דווקא בקיוות. תחילה ציחה עליו הגרמני לשפוך את המים, ואז החל דש את בשרו בפרגול. הוא הכט בלא אבחנה בכוח כזה, שכטוחים היינו כי רייזמן יכרע תחתיו ולא יקום עוד. לאחר-מכן העברנוהו לצריף וטיפלנו בו במשך שבועות אחדים. לימים הוחלט לכרות כאר נוספת. העצירים עבדו בכרייה ברצון רב בידועם שהבאר תביא הקלה לכולם. הגרמנים העריכו זאת והגזיחו את הכורים לנפשם.

הרעב, המחסור במים והזחמה תוללו במחנה מגיפה של טיפוס-בהרות. המחלה הקיפה כמעט את כל המחנה. העצירים השתדלו להישאר בצריף עד לנשימתם האחרונה. ביוזעם כי המעבר לרוויר (מדור-החולים) כמוהו כמוות. הגרמנים ירו בכל אדם שנתגלו אצלו סימני המחלה. מוכי-חולי, בברכיים פקות, יצאו העצירים לעבודה, קדחו בחום, התחננו לעזרה ולמחסה אצל חבריהם, אך מוקדם או מאוחר אלו כוחותיהם ופסה כל תקווה להצילם. חיי החולים תלויים היו במידה רבה ברופאים שעבדו ברוויר. מן הראוי לציין שרמתם המוסרית היתה ירודה ביותר. איני זוכר את שמותיהם. בדרך-כלל הועסקו ברוויר שני רופאים ורופאת-שיניים אחת. הללו מילאו יותר תפקיד של מרעילים מאשר שומרי-בריאות. מלבדם מצוי היה במחנה ד"ר הורונוביצקי — אדם אמיץ וישר, אך הוא טיפל בגרמנים בלבד. נוסף לקבוצה זו מצויים היו בצריפים אילו רופאים, שהעלימו את מקצועם, והם שסייעו לנו מאד: טיפלו בתולים שהסתרנו, הכינו עבורם תרופות והשיאו להם עצות מועילות. אלא שתפקידם הוגבל על-ידי המחסור בתרופות, מזרקים ושאר אביזרים. מדי יום ביומו היתה מתלת-הטיפוס גובה אצלנו מס גורא — האיציטבית התרוקנו והלכו. אותו חורף נמלטו סטרבלינקא, ארבעה עצירים. הברחה אורגנה ללא הכנות מיוחדות. נוהג היה במחנה שרלחות הצריפים נפתחו לפני השכמה, כדי לאפשר לעצירים עשיית צרכיהם בבית-השימוש שנמצא מאחורי הצריף. הפלוגה שלנו נמצאה בטבור המחנה ומקפת היתה צריפים רבים. קשה היה לברוח, ולו בשל העובדה שבין חלקי המחנה השונים נתמשכו גדרות. הבורח חייב היה להתגבר על כל המכשולים האלה. בערב, בשוכנו לצריפים למנוחת-לילה, ירדו זקיפי המחנה ממשמרתם ורק על צריפי היהודים השגיוחו אנשי-המשמר. בטום-שחר, באישון-חושך, נכנסו שני עצירים לבית-השימוש. משהבחינו שבקרבת מקום אין כל זקיפים, התכו את חוטי-החיל בגדר הקרובה שהצתה כינינו לבין כיור-המיון. שיחק להם המזל וללא כל קושי עברו בריצה את השטח הפנוי. מצדה השני של הכיור התכו שוב חוטים ועוד גדר נוספת — ופרצו לחופשי. תוך דקות ספורות הגיעו ליצר. אותה שעה נמצאו בבית-השימוש עוד שני יהודים, שניצלו את ההזדמנות ונמלטו אף הם. עם שחר השגיוחו הגרמנים בפרצות שבגדרות. עקבות ברורים הצביעו על כיוון תבריחה ומן-הנמנע היה להסתיר את המעשה. הנחלת המחנה ערכה מיד ספירה ותגלת שבצריף שלנו חסרים ארבעה עצירים. הגרמנים אירגנו מצוד ואילו אנו הושארנו לזמן-מה במינרש, ולבסוף, כאילו לא קרה כלום, נשלחנו לארוחת-בוקר. לאחר-מכן העמידונו ליד הגדר. סבורים היינו שנצא, כנכל יום, למיגרש-המיטקדים. היינו שקטים לגמרי. ולפתע נחרדנו: ראינו שהגרמנים מוציאים מהמחסן מיקלעים. אונטרשארפיהרר מיטטה ועוד איש ס.ס. הרכיבו בסמוך מיקלעים ורובים על הצובות. הפחד שנק את גרוננו. לא היתה בלבנו כל טינה לבורחים. ידענו, שהיינו נוהגים כמותם אילו באה לידינו ההזדמנות. ואף-על-פי שהסכנו מזמן למתשבה שהמוות אורב לנו על כל צעד ושעל, הרי עתה — נוכח הכחדתנו הודאית — נצבט הלב ביגון, העולם, שהתנכר והזעים לנו פניה, נראה עתה עתיר-גוונים וקסם לנו בסיכויי חיים טובים. האמנם נגור עלינו להיפרד מהכול? אכן, מה מוזר הוא: נוכח המוות שוכח האדם את סבלו וייסוריו והוא רואה רק את מנעמי החיים המזוטנים לו. רחש עבר בטורים. שמא נתפסו הבורחים ואנו נהיה עדים אילמים של תוצאתם-להורג? לאחר ציפייה של מחצית השעה קרב אלינו מיטטה ופקד: — הצריף הראשון קדימה-צעד!

הורשנו זה לזה ידיים לפרידת. לא היה כל ספק שכאשר נפנה רק את עורפנו, יקצור

טרבליונקה: המחנה והסדר

אותנו מטח יריות. זנוג. הפסעתי כחמישייה הראשונה. ברציף-הרכבת בצטווינו לעצור. ליבנו הלם כהולם-פעם. הרם המה ברקות ולפלא הוא שלא פוצץ את העורקים. ושוב פקודה — לפנות אחורה. לאחר רגע ציווה עלינו איש ה.ס.ס. — נמוך-קומה ובעל-בשר, שפניו פני בולדוג — לצעוד קדימה. הפסענו אילו פסיעות ושוב נאלצנו לחזור על עקבינו. ולפתע החל איש ה.ס.ס. נואם. היה זה בלתי-מחקבל-על-הדעת, יוצא-מהכלל — איש ה.ס.ס. פסלה דיברו! והרי ריבורים כמוהם כהצלה. הגרמני, המוצח בדיבורים, אינו יורה.

התליין בעל פני הבולדוג נאם נאום ארוך. דומה שגמר אומר להכניס לראשינו האטומים את כל ההוראות הצווים המתייכים אותנו. אם ינסה משהו מאתנו לברוח, לא זו בלבד שהשלטון הגרמני הכל-יכול ישיגו ויקצרו בראש, כי אם יעניש גם את כולנו. בעד כל בורה יוצא להורג כל עציר עשירי, למען ישוג אחת ולתמיד רצוננו להתנגד לעוצמת הרייך. הכול חייב להיות, אין אורדונגני"י). ועתה — קדימה למיגרש!

נערך מפקד רגיל תזרנו לעבודתנו היומיומית. בהעדרנו פרצו לרוויר אנשי ה.ס.ס., הוציאו מהצריף 20 חולים וירו בהם. תאם רצו על-ידי-כך לגקום נקמתם עבור הבורחים?

בעבודת מחתרת הוחל במחנה כמעט מאז ראשיתו. תחילה היוו את קבוצת-המחתרת אנשים מרעטים בלבד. היו אלה אנשים משיגענים-לדבר שתכנוניהם היו פרי דמיונות והזיות תלושות. לא ייאמן ממש, אך הקבוצה החליטה לרכוש נשק אצל שומרי המחנה האוקראינים ואף באה אדם במגע. מגעים אלה לא הביכו כל פרי. האוקראינים הערמומיים היו נוטלים את הכסף, אך את הנשק לא סיפקו. צריך היה לנקוט באמצעים אחרים של אירגון המחתרת ולקסוד אותה עם החוליות שפעלו ברחבי הארץ. לפי שעה הסתפקו, איפוא, תאגשים בקריאת פירסומי-מחתרת ולהאזנה לשידורי-רדיו חשאיים. לאחר-מכן החליטה הקבוצה להעניש בשטח המחנה את הבונדים, הכלשים המלשינים שבין העצירים. במלור המשימה הזו הגיעו אנשי-המחתרת להישגים ניכרים. את פסקי-הדין היו מוציאים לפועל בזהירות, כחשאי ומבלי לעורר כל חשד. להסואת התוצאה-לפועל של דין-סוות סייעו המקרים של איבוד-לדעת שנפוצים היו בקרב העצירים. כמעט כל אחד מאתנו היתה לו, על כל צרה שלא תבוא, מנת ציאנקאלי או רצל אחר. רבים במחנה איבדו עצמם בתלייה, אם כי המקרים שבהם שלח אדם יד בנפשו, תוך התקף-עצבים, שכוחים היו יותר אצל אנשים שהיו בני-חרין וחיו בתנאים טובים יחסית. הנה-כי-כן נקטו אנשי-המחתרת בתבסס מיוחד-כמינו: היו משווים להמתת-מלשין צורה של איבוד-לדעת, ולרוב לא תפסו אנשי ה.ס.ס. את המתרחש. פסקי-הדין הוצאו לפועל לאחר חקירה ובדיקה מדוקדקת של פעולת הבוגד או המלשין. צריך היה להשתכנע ללא-עוררין שהנאשם אמנם פשע. במקרים רבים הוחזר הבוגד וניתנה לו שהות לחזור בו מדרכו הנפשעת. אם לא הועילה האזהרה, נתכנס בית-הדין וגזר מיתה. הודות לחיטול הבוגדים ניצלו חיי עצירים רבים, ואוכלוסיית המחנה הוחזקה במסגרת של סולידאריות מסוימת. זכור לי עניינו של אחד בשם הרמן — משרת-הגרמנים שבמשך זמן רב מסר לשלטונות-המחנה על כל המתרחש. הוא ריכו סביבו טיעת מלשינים זוטרים ורכלנים. באופן בלתי-אמצעי או

(* בסדר.

באמצעות נודע לו ברשותו של מי מצוי זהב או כסף, מי מתכנן בריחה, מי עוסק בסחר-חליפין ומארגן הברחת מזון ממוץ למחנה. בגלל מלשינותו של הרמן קופחו עצירים רבים את חייהם. בין היתר היה קרבנו יהודי מצ'צסטאחובה, ד"אלושינסקי, אדם בעל ערך רב וחבר מצויין.

על החשודים-בהלשנה לא חסנו בתקופת הרעב, כאשר התחלקנו שווה-בשוה במצרכי-המזון שהושגו בדרכים שונות. לא סייענו להם בעבודה-הפרך ולא שמנו לב אליהם בשעת תרגילי-עונשין. הבוגדים היו עוובים ומבודדים. אחד הקאפו שלנו, אדם כשם ראקובסקי, ידע יפה שאנו מחסלים את המלשינים ובתשאי נתן הסכמתו לכך. קרה גם שתפקיד מסויים בחיסולם של ברנשים מסוכנים מילאו רופאי הרוויר. די היה שאחד תבוגדים חלה, כדי להודיע על כך למיפקדת המחנה, שציוותה להמיתו בירייה או בזריקת-רעל.

לימים התפתחה מאד המתרת. בכל בלוק וצריף אורגנו קבוצות שהיו יחידה מחתרתית. הקבוצות מנו מ-5 ועד 10 חברים ומיספרן הכולל הגיע לעשרה. אירגנו אותן במחלקת-המיון. בשלונות ה"קומאנווי" השתייכו כמעט כולם למחתרת והקבוצות כללו מ-15 עד 25 איש. הקאפו ראקובסקי סייע בידי הקושרים. הוא הרגילנו למיצעדים ארוכים, שכן תיכנן מרידה ונשא נפשו להוביל את כולנו ליער, אל הפרטיונים. בתקופת הרעב אירגנו הקושרים שותפות. כל אחד הכניס מכספו לקופה משותפת שמטרתה לרכוש מיצרכי-מזון. לאחר-מכן התחלקנו באוכל שהוברת. גם חברינו, שקצרה דם לשלם, לא קופחו וקיבלו את מנתם. צורה זו של עזרה עצמית סייעה בידי רבים לעבור את התקופה הקשה. לא-פעם נתחוללו קונפליקטים דרמטיים שסיכנו מאד את הקושרים. אזכור מקרהו של עתונאי אחד שישמו קרוננברג או קרנברג. הוצאנו אותו מתוך משלות ברצוננו להציל את חייו. אולם העתונאי גופו מדולדל היה ונפשו מעורערת. הוא נידרדר והלך עד שלבסוף לקה בדיוניטרית. בימי מחלתו עשה צרכיו על איצטבתו. נבצר מאתנו להסתיר עובדה זו ואנשי ס.ס. גררמו ל"לוארטי". למראה הרובה המכוון נשבר לגמרי ובכרעו על כרכיו התחנן בככי שיחוסו על חייו. הוא הבטיח לתליינו שאם ימלטהו ממותת ימסור לאות-תודה שמתוהם של מאה עצירים המשתייכים למחתרת. שמעו הגרמנים ולמשך רגע היססו, אלא שאת המצב הציל קורלאנד, שהיתוות עיגול על מצחו, ברסו על-ידי כך לגרמנים שהמיסכן נטרפה עליו דעתו. הרעימה ירייה הודות לה ניצלו מאה אנשים ממותת בטח.

לאחר בריחתם של ארבעת העצירים הרעברנו לצריף אחר. שיכנו אותנו בטבור המחנה ממש. שקרוי היה "גיטרי". מכלול הבניינים החדשים שלנו היתה לו צורת משולש. במחזורנו החדש נערמו האיצטבות בשלוש קומות. אין יודע משום מה הוחל בחפירת הקרקע מתחת לצריפנו הישן. ויתכן שבגלל הלשנה, אך מתקבל יותר על הדעת שהגרמנים חשדו בנו שמתוירים הננו חפצי-ערך במחבואים מוסוים. ואכן, הם נתקלו במטמונים שתיכו בתדהמה אפילו את שלטונות-המחנה. מתחת לצריף הוצאו לא-פחות מ-40 קילו זהב, מיספר רב של שעוני זהב וכסף וכדומ, מחרוזות יקרות, טבעות-יהלומים ואוצרות אחרים. נקל לשער מה רבה החרדה שאתה את החבורה שלנו. ואכן, לא תכינו זמן רב לתוצאות. בשעת המיפקד נאמר לנו שייצרך חיפוש אישי וכל הודעה להימנע מאי-

נעיסות ימסור מיד את כל הכסף שכרשותו, את חפצי-הזהב, השעונים, הטבעות התעודות המוסתרות. את השעונים רשאים לטמור לעצמם מנהלי-העבודה בלבד.

נמנתי עם העצירים המעטים, „הנקיים“, אך היו ברשותי תעודות מזויפות על שם אחר שהדגישו את מוצאי הארי. התכאתי אותן למקרה שיעלה בידי להימלט מטרבלניקה. תעודות אלה היה בהן כדי להפיט עלי אסון. בעמדי בטור, קשה היה להימטר מהן, על כן לא היססתי הרבה, קרעתי אותן ובלפתי. בשעת-מעשה אירע לי מקרה מבדה. שכני השגיח שלרעם הנני משהו וסבור היה שאני נוגס נקניק. — תן החיטה — ביקש. גיחכתי והגשתי לו פיסת-נייר. הציץ בי בתרעומת. סבור היה שלא זו בלבד שמסרב אני להפריש לו מהמעדנים, אלא אף לרעג הנני לו — וחזל לדבר אתי.

את החיפוש ערך איש ח.ס.ס. פסלה. ניגש בזה אחר זה לעצירים, פישפש בכיסים, ציודה להתיר כפתורים, ריחוח ככלב-ציד, אבל לא גילה שום דבר. ולפתע ציווה לצעוד כמה צעדים הצידה. נתגלה שעל האדמה מונחים מטבעות-זהב ושטרות-כסף. איש לא הודה בבעלותו עליהם. אז הוציא פסלה מהטור שני עצירים שעמדו סמוכים למטבעות-הזהב וירה בהם לעיני הנקהלים. אותו יום נרצח גם אדם אחד מפלוגת ה„כולוסוסים“. פלוגת זו טיפלה בערמות תפוחי-האדמה הולפת. תפסוהו בשעה שבישל לעצמו תפודים אחדים. המיסכן הוכה באכזריות-חימה ולאחר עמדו יום המים בזרועות מורמות — נורה. ולא היה זה מקרה בודד. במחנה נערכו לעתים קרובות חיטולים בעוון סחיבת לפת בשעת העבודה. זכורים לי אילו מקרים. יום אחד הגיע לטרבלניקה משלוח שבשעת פירוקו השיג אחד מחברי נחח כשר. איתרע מזלו והשגיח בכך קיווה דוקא, הרדאה-הכול, איש ח.ס.ס. האכזרי ירה באשם — למען יראו וייראו. בצריפים אסורה היתה הכנת אוכל. בישראל נענש בעונש-מוות. אולם האיטורים התמורים לא הרתיעו. אם למות — מוטב עם כרס מלאה — אמרים היינו בתוסר-של-גרדום. היינו מבשלים על כיריה פרימיטיביות מספירט. באין לנו ספירט ידענו לשית עצה באופנים שונים. פעם אחת התקנתי לי כיריה מיוחדת-במינה, בתוך קופסת-פח התכתי שלרטה משולשים, בשוחתי לה צורה של תלת-רגל. בתוסר-בעירה שימשו לי פקעות צמר-גפן ספונות שעווה. על כיריה כזו אפשר היה לבשל משהו בשעת-הדחק, אלא שהמצאתי היתה בלתי-מזעילה, שכן הכיריה הדיפה עשן שנדש את הצריף, היקשה על השינה ועלול היה לסכן אותנו בשעת ביקורם של הוקיפים.

במקרים נדירים ביותר גילו האיטלראים רוחב-לב — היה זה תמיד רוחב-לב כביכול, שהדגיש את הציניות שלהם ואת נזולותם שלא ידעה נכול. היה זה בעיצומו של חורף, בימים שבהם שרר כמחנה שקט יחסי. עבודתי בחיקון המחסום של שצרי-הכניסה למחנה, והנה הופיעו מכיוון הרצף אילו עגלות-איכרים מלאות משטרה פולנית. משקרבו למחנה, הבחנתי שנוסעים בהן צרענים. בעגלות ישבו הנשים והטף ואילו הגברים התנהלו בסמוך. עיני הצרענים הביעו פחד ובעתה. בשער קיבלו אותם אנשי-המשמר שלא הניחו לטוטרים להיכנס פנימה. הנשים והטף נצטוו לרדת מהעגלות וכל הקבוצה הוכנסה ל„לאזארטי“ היו בה כ-50 איש. לא כדאי היה, למען קומץ כזה, להפעיל את תאי-הגזים — האימללים נורה. את העגלות לוינו אל המחסן. מצאנו בהן מעט תפודים קפואים ובקבוק מיץ-פירות. איש ח.ס.ס. הירשה לנו ליטול את השלל ואותו ערב ערכנו לנו „סעודה“.

בראשית ינואר 1943 ניגשנו לכינוי המחנה. היתה זו התקופה הקשה ביותר של ימי

שנותי בטרכלינקא. הרעב עשה בנו שמות, הטינו לשלדים שקרמו עור. במצב זה, הראוי למנוח-ראש, אנוסים היינו להוציא את מירב הכוחות המהבהבים בנו עדיין. בנינו מיבנים חדשים, סללנו כבישים בתוך המתנה ומחוצה לו, קישטנו את חרושת-המוות שלנו הכינונו אותה לקבלתם של רבבות קרבנות חדשים. עבודה שהוניעה אותנו במיוחד היתה סחיבתם של עמודי-טלגרף. הבאנו אותם מהיער הסמוך. העמודים היו כבדים, ספוגי רטיבות וחלקלקים. הם נשמטו מכתפינו. עמסנו אותם בשניים וקשה היה לעמוד בקצב הקטלני של העבודה. היינו נעים תחתינו כשיכורים ואנשי ס.ס. הריצונו באכזריות, לא חסכו גידופים ומכות ואף הלעינו על יסודיינו. זכור לי שפעם אחת סר סידוב, ששמר עלינו, לרגע הצידה ואנו ניצלנו את ההזדמנות כדי לשאוף רוח. לא עברו כשתי דקות וקויות הופיעו וחפס אותנו בקלקלתנו. מיד רשם את מיספרינו והבטיח שילמדנו לקח. בערב, לאחר המיפקד אנוסים היינו לכפר על פשענו. סידרונו במגרש בחמישיית והריצונו ריצה מייגעת שארכה כשעה. בשעת-מעשה חבטו בנו בלא רחמים. העציר שלא עמד בו הכוח לרוץ עם כל הקבוצה הוזדנב מאחור או קרס תחתיו מחמת היגיעה — הומת בכדור. היה זה ערב טראני עבור הזקנים שרצו אחרינו בורענות מושטות, כאילו ניסו על-ידי כך לצמצם את הרווח בינם לבין הקבוצה. בעיניהם דלקו נצנוצי-סרוף והן דמו לעיני גוססים. מבטיהם הביעו פחד, חרדה, פלצות, תחינה לרחמים... כחאם הריצה נצטווינו להקיף אילו פעמים את המיגרש בצעידה חופשית, תוך שירה. אותו ערב לא חולק כל מזון, אלא שאו הוכח איוו בריכה צפונה בעזרה עצמית. הטבח שלנו — אדם הגון שהשתתף בצערנו — הפריש לנו מעט אוכל, תוך סיכון חייו. חילקנוהו בינינו בחשאי.

בין היתר עבדנו בסלילת כביש שעמד לקצר את הדרך למחנה. הוא חצה את היער. נצטווינו להביא אבנים וחצץ מהעיירת הסמוכה (קוטוב). הגה כי כן הובלנו מדו יום ביומו בקרונות אל העיירה ותחת משטר כבד הטענו את הקרונות בחומרי-בניין. הסומרים הקיפנו בשורות צפופות ורוביהם הטעונים מכוונים אלינו. כדי למנוע מאתנו בריחה, היתה העבודה מבוצעת בקצב טרוף המלחה חבטות בלתי-פוסקות. בשטח המחנה הכינונו חלקות למידשאות וערוגות-פרחים. באביב עמדו לשתול בהם דשא ופרחים. נוסף לכך נתחשק להם לגרמנים להקים גן-חיות. אחדים בהם, „השתגעו“ ממש בנקודה זו של „סידגרטרף הגה כי כן בנינו סוגרים גאים וכלובים קלועי-רשת. מאירשם הרבאו שני שועלים וסנאים מיספר. סידוב לא הסתפק בכך וציוחה עלינו לתור בשעת עבודתנו ביער אחרי חיות-בר. יום אחד השגיה על עץ בסנאי שהקיץ משנת-החורף. הקפנו אותו, סיעת עצירים שלמה, והחל הציד. רדפנו אחרי החיה הזעירה עד לקחת-יער קטנה שבה צמח ליבנה בודד. הסנאי קפץ על העץ והצטנף ממש בקצה אמירו. סידוב ציוחה עלי לטפס על העץ ולתפוס את היצור הנבעת. באין-בריחה התחלתי מטפס, אך לבי כל עמי. כל רגע קרבני לחיה. מלמטה הציצו כציד עיני הגרמנים השטופות דם, ועיניהם העצובות של היהודים. הסנאי, שמרוחק היה עכשיו ממנו כשיעור-יד, הציץ בי בעינו הנפתרות, המבריקות. ולפתע-פתאום קצתי בכל המישחק הזה. לא די להם, לאנשי ס.ס. קרבנות-אדם הם מתאווים לענות חיות-בר. לא, אני לא אתן ידי לזאת! ומיד התלקתי מן העץ, בלי הקרבן. סידוב, שחמתו עלתה בו להשחית, הענישני בו-במקום כ-50 מלקות. לאחר שעות אחדות חשתי שפצעי משכבר-הימים, בסביבת חום-השדרה, מתמגלים מחדש.

טרבלינקה: המחנה והסדר

ב-19 בינואר — כהפתעה גמורה בשבילנו — הגיע למחנה משלוח יהודים מגיטו וארשה. שעה שקרבה הרכבת, עבדנו כמקרה בתחנה בתיקון הגרר. מיד סולקנו, שלא להפריע במערכת הקרבנות.

כיצד בוצעה ההשמדה ההמונית של היהודים במחנה? טרבלינקה היא תחנת-רכבת קטנה, תשוכנת במיסעף המסילה של שדלץ, ברייזק כ-60 ק"מ מזרחה מווארשה ולא-הרחק ממאלקיניה. במקום זה מצטלבות המסילות המובילות לווארשה, ביאליסטוק, שדלץ ולומז'ה. הכובשים הקימו בטרבלינקה שני מחנות, האחד — היה מחנה-עונשין, כמאה כאלפים אחרים שבנו הגרמנים בשטחי המזרח. השני — מחנה ההשמדה המונית — מרוחק היה מהראשון קילומטרים סיספר. שניהם מחוברים היו על-ידי מסילה צדדית באופן בזה, שרכבת שעשתה דרכה ממחנה-העונשין יכלה לגסוע לאורך מחנה-ההשמדה ולעבור על פניו ללא כל מעצור, אולם היא עלולה היתה לסטות פתאום, להפתעתם של הנוסעים, ולהגיע לתחנה שלנו. לאחר שריצו את עונשם שוחררו העצירים והוכלו לעיירה, אך יש שהושבו למחנה שלנו, להרעלה-בנו.

לפי התוכנית השטנית לא היה עשוי שום אדם לצאת חי ממחנה ההשמדה ההמונית. תושבי הסביבה לא הורשו להתקרב למחנה-המזרח, על מטוסים נאסר לעבור מעליו. עובר-אורח, שנתעה למקום, נורה ללא אזהרה. אסור היה לו לצוות עובדי הרכבת, שבה נדחסו הקרבנות, לעבור את תחומי של המחנה הראשון המוקף גדרות-תיל. עם בואו של משלוח חדש קיבלו לידם אנשי ה-ס.ס. את ליווי העצירים. לפני בואה של הרכבת לטרבלינקה חולק המשלוח ביער לקבוצות כנות 20 קרונות הקבוצה. היה הקטר דחף אותם בכיוון המחנה שלנו ואילו הוא עצמו נשאר מחוץ לתחומי התחנה. נהג-הקטר והמסיקים היו תמיד גרמנים. משוחררה הקבוצה הראשונה, היה קצין ס.ס. נותן לצוות את מוסכם כמשרוקית שאפשר להכניס קרונות נוספים. לרוכ כלל המשלוח 60 קרונות. על כל אחד סומן בגיר מיספר העצירים שבפנים: 150, 180 ואפילו 200. לאחר שהורדו הקרבנות, הוסעו הקרונות אל המיפעל הסמוך הועמסו בתצף ובתול, בדרך סבלו היהודים, הכלואים בקרונות, יסורים קשים בגלל הדחוק והצמא. המלווים דרשו סכומים גדולים עבור טיפת-מים, אך לאחר קבלם את הכסף לא נתנו כל תמורה. אירעו מקרים של שתיית שתן על-ידי האנשים. מבוג, שהחוליים הישישיים לא עמדו בתנאי המסע הוועתים, בכוא המשלוחים למחנה-הפצם נמצאו בכל קרון גרויות מתפרקות, מצחינות.

אך לטרבלינקה הגיעו גם רכבות אחרות. הללו באו ממרחקים — מצרפת, אוסטריה וארצות אחרות. רכבות אלה מצוידות היו בקרונות-מיסעדה וקרונות-שינה. לא הופקדו עליהן שומרים. הנוסעים לבושים היו בהידור ולכאורה היו בני-הוריו. הם לא ידעו מאום על אודות טרבלינקה וממש עד לרגע האחרון היו משוכנעים שהם נוסעים לסקום-מיבטחים בחוץ-לארץ, לעבודה במחנה מסודר. רבים מהם שילמו סכומים עצומים תמורת דרכונים ואשרות-כניסה, רבים שלחו בקרון-המיטען ארגונים ענקיים ומזוודות. כולם הובילו אתם אוצרות-זהב, אבני-חן, כסויות גדולות של מזון, בתחנות-הכנייה, כהעצר הרכבת לשעה קלה, יצאו הנוסעים לרציף והציצו בסקרנות מסביב. לבסוף נעצרה הרכבת בתחנת טרבלינקה. גם לאחר שירדו הנוסעים לרחבה הגדולה לא תפס איש מהם לאן נקלע. האמנות נשאו בורעותיהן תינוקות, הנכרים טיפלו במיטען, הילדים הגדולים-יותר פרצו במרוצה מתוך הקרונות, נשים אלגנטיות ונכרים בעלי-

צורה התבדחו וצחקו בקול. אולם הכול מסביב היה מזור ומלאכותי. ואנשי ה.ס.ס. והוקיפים חייבו חיוך מלעיג וקר.

סיעת הנוסעים שהגיעה זרמה באפיק רחב למיגרש. כאן נתעוררה תחושת החרדה. עיני האנשים הציצו בגדר הגבוהה, המכוסה ענפי אורן מיובשים הממוסויות מבפנים במחצלות ושמיכות. אלא שהמבוכה ארכה רגעים ספורים בלבד. בפני האנשים הופיע איש ה.ס.ס. ובתרגישו כל מלה פקד בקול נוקטה המורגל לצוות, להשאיר על הארץ את המיטען וליטול אך ורק תעודות, תפצי-ערך ודברים נחוצים ביותר. הקצין הסביר שהכול יובלו למרחץ. עתה תפנתה הקבוצה למעבר צר, שמאחוריו אפשר היה כבר לתפוס שנמצאים במחנה. עשירות פסיעות נוספות — ומעבר חדש. האנשים כאו לכיכר רחבת-ידיים מוקפת צריפים ובניינים. בצדה הדרומי-מזרחי נראה צריף ועליו כתובת „לאזארטי“. החולים וכעלי-המסם הוסדרו מהבריאים ונלקחו באלונקות. מרחוק אפשר היה להבחין ברופא שיצא לקראתם, לבוש חלוק לבן וצלב אדום על זרועו. עתה הגיעה שעת הניתוק של הנשים והילדים מהגברים. בהשמע הפקודה שעל הנשים להתפשט בצריפים ועל הגברים בתוך — בא הרגע הקריטי. דומה שמתוך תחושת-הבאות היו האנשים מתחבקים, נפרדים זה מזה ומיד עלה קול של בכי זיללות, קשה היה להפריד בין בני-משפחה... ברגעים כאלה הרעיסה הקריאה החדה: אכטונג! אכטונג! שחישמלה את הקהל ושיחקה בו כל קורטוב של רצון. איש ה.ס.ס. ציווה על הנשים לחלוץ געליתן לפני כניסתן למרחץ. את הנרביים יש לתקוע בתוך הנעליים.

בתוך הצריף עבדו כעשרים ספרים. הנשים קרבו אל כיסאות-הספרים כשהן כבר ערומות לגמרי. היו העצירים הורזים, תוך דממת מוות, גוזזים את שערן ומסירים סאות נכריות מראשי הוקנות. מזור, שלאחר נז שערן נתפתו נשים רבות להאמין שאכן הן הולכות למרחץ. לבסוף נטלה כל אחת סבון ומגבת ויצאה מהצריף. הנרביים נצטוו להתפשט בכיכר ולסדר בקפידה את בגדיהם. 50 החזקים ביותר הובדלו מהקבוצה ושימשו לאחר-מכן כקברני הנרצחים. לרוב הורעלו הם עצמם בגז למחרת-היום. משניצבו מעורטלים, הוכלו הגברים אל אשנב בצריף, שמאחוריו קיבל פקיד מיוחד את התעודות ותפצי-הערך. לתיבות נפרדות הושלכו כספים, שעוני-יד, טבעות, צמידים, סיכות יקרות... התעודות הושלכו ישר לארץ. לאיש לא היה עוד צורך בתן, שהרי מיותר היה לנהל סטאטיסטיקה כלשהי.

עתה נקטו הנרמנים בטכטיס חדש לכבי הבאים. הקרבנות, שהאפסטר ונשדדו מכול, לא נותר להם אלא להיות לברות לתאי-הגזים שהוכנו בשבילם. דרכם האחרונה נתמשכה לאורך שדרת-אורנים ישרה הורוצה פרחים, שאורכה כ-120 מטר ורוחבה 2 מטרים. דומה היתה לנתיבה בבית-קברות. משני עבריה סגרו עליה גדרות-חיל. התקע זרויה היתה חול לבן ורך שעליו נסתמנו עקבות היחפים. הנרמנים כינו את השדרה: „הדרך-ללא-חזרה“. משעלו האנשים על אותה דרך, הבחינו בזקופים שניצבו מן הצד, תמושי ריבים ואלות. הקריאות „אכטונג! אכטונג!“ נתחלפו עתה בצריחות „שנללר, שנללר!“** כרעם ביום בהיר נחתה האכזריות, צצה האמת כמערוטיה. הסבון והמגבות

* אכטונג — הקשב!

** שנללר — מהר יותר!

טרבלניקה: המחנה והסדר

הופלו מידי הנשים בחבטות גסות. פקודת-פתאום,, הגדה הן זי***, חבטות אלות וקתות-רובים בגב החשוף תוללו מהומה כללית והיכו בתדהמה. ענק אחד הטף את התינוק הראשון שנזדמן לידי ולעיני ההמון הנבעת קרעו להצאים או ניפץ ראשו אל האדמה. „מיבצעי מעין זה שיתק את הרצון ושם לשל כל התנגדות. הדרך כולה ארכה 2-3 דקות בלבד. הקרבנות, שחיששו מתסה מתחבטות, הגיעו כריצה חפוזה אל בניין-אבן גאה המקושט בתיטובי-עץ, כרכובים ואגרטי-ל-פרחים. חמש מדרגות-בטון רחבות הובילו אל דלתות מוצקות אך נמוכות. מאחורי הבניין הזה עבד מחפר עצום שריטש את אדמת-החול. חימרו מעלי ענני אבק אשר כיסו את כחול הרקיע. ההמון נעצר לרבע. ולפתע נפערו הדלתות הנמוכות של בניין-האבן ומבפנים הגיחו כלבי-זאב משתוללים שהסתערו על האנשים מוכי-הסירוף. על כמת-החזיון הופיע „הבובה“, בלוויית הסן-ברנאר שלו, שממנו לא נפרד לרבע, ובחייכו חיוך נעים שילח מתרצועה את בן-טיפוחיו. הכלב עט על הנכרים וקרע את מבושיהם. וכך נדחסו הנכרים והנשים אל תאי-הגזים. ככל שנתפתחה טרבלניקה ונתעצמה, גדל המנגנון ששימש להמתה. בפרק-הזמן האחרון מצויים היו במחנה עשרה תאי-גזים, כל אחד שטחו 56 מטרים מרובעים. לכל תא הוכנסו בבת-אחת עד ל-500 איש. הגה כי בן, אפשר היה בטרבלניקה לרצוח במשך דקות אחדות קרוב ל-5,000 נפש. למחנה הגיעו יום-יום משלוחים אחדים. זכורים לי ימים, שבהם בלעו תאי-הגזים במשך יממה אחת 24,000 איש.

המוות בחוף תאי-הגזים בא לאחר 10-25 דקות. משהוקמה חרושת-המוות, ערכו הנרמנים ניסויים לגבי יעילות הגז. קרה שהקרבנות לא הורעלו עד-תום הצורך היה להמיתם ביד. לשימוש הוכנסו גזים שונים: פליטת-מנוע, גז מרעיל ואדים רגילים. מאחורי האומללים נסגרו הדלתות בחבטה ועל ראשם ירד המוות. כתום ההמתה רמוז אנשי הס.ס. והדלתות מעבר-מזה של התאים נפתחו לרווחה והבניין רוקן מהנושפות. היחה זו מלאכה קלה למדי, שכן הרצפה בכל תא נטתה בשיפוע חזק אל דלתות-היציאה. עם פתיחת הדלתות היו הגוויות גולשות מעצמן החוצה. אנשי הס.ס. עקבו בעניין אחרי הגוויות התיזיות והחליפו ביניהם הערות „מקצועיות“. רוב הגופות ניכרו בהן עקבות החבטות והפציעות. מהאף והפה זירוף דם, ואז עטו על המומתים מומחים לעקירת שיני-זהב. לאחר-מכן מויינו השיניים לפי הגודל, נאדו בארגזים ונשלחו לגרמניה. לבסוף הוטענו הגוויות על קרונות והועברו לכורות. הן סודרו בטורים ארוכים וצפופים, ובטרם הודלקו נזרתה עליהם גפרית או נשפך בנוז. מאז ביקורו של הימלר נאסרה קבורת המתים. אל לו לעולם הרחב להיודע על פשעיה הזורעים של האוסה „התרבותית ביותר“ בעולם. את אפר היהודים, שגורשו לטרבלניקה מכל קצוות אירופה, זרו בשדות והרוח נשא הרחק והיפרה בו את השדות.

תחילה לא ידעו הנרמנים לשית עצה כיצד לשרוף גוויות רבות כל-כך. הם שפכו עליהן כמויות גדולות של בניין ושטן והדבר כרוך היה בהוצאות יתירות. מתוך הנסיון למדו שגופות נשים וילדים נשרפות ביתר-מהירות. שלא כן גוויות הנכרים שנתפחמו אט-אט ובקושי. זמן רב עסקו בניסויים עד שלבסוף הגה אחד הנרמנים את הרעיון של הקמת מישרפה מיוחדת-במינר.

במחפר כרו בור נרחב בצורת משפך שאורכו 250 עד 300 מטר. בתחתיתו נקבעו

*** הגדה הן — ימים הרם !

שלושה טורים של עמודי בטון שנוכחם סטר. עמודים אלה תמכו בקורות-פלדה שעליהן הונחו פסי-ברזל. הנה כי כן הוקם פיגום אדיר. בטרבליקה נבנו שלוש מיטרתות כאלה. אל כל אחת מהן הובילה מסילה שעליה נסעו הקרונות הנדרשות מתים. כל מיטרתה הכילה מ־3,500 עד 4,000 גופות.

לימים הוכנסו לשימוש מהפריים נוספים. העצירים הועסקו יומם ולילה בשריפת הגוויות. תלהם תאיום אפף את פניהם, העשן השחור, הסמך, הגיר דמעות פעיניהם, צחנת תורך תגוראה צבטה בבחיריים. עתים עלו הלהבות לגובה 10 מטרים.

למיסול המשלוח מווארשה נתלו כמה אירועים שזמן רב היינו הופכים בהם. תחילה סבורים היינו שהובאו יהודים מסטאראחוביץ או סקארזיסקו. השליתי עצמי בתקופה שאחד הבאים יביא לי ידיעה על אבי, אמי ואחיותי. על אף הכול האמנתי שאיטה ותמרה חיות וכי ייתכן שבנסיבות מסוימות אוכה לראותן שוב פנים-אל-פנים. ולפיכך, בשעה שקיזות התרוצץ במיגרש הויפיש ספרים — התנדבתי ונשלחתי לצריף, למקום שהועד לי. האנשים שהובאו כבר התפשטו. היה יום קר — מהגופים ומן הלבוש תימרו אדים. מסביב לדמויות האנשים עלה ערפל קל שנמוג באוויר. היהודים עמדו דחוסים וצפופים. ליד קירות הצריף ניצבו הנשים עם הילדים ומררו בבכי. פה ושם בקעה זעקה שצבטה את הלב. ילדים פעוטים, רועדים מצינה התרפקו על אמותיהם והציצו בעיניים נפחדות בעשבה מסביב.

הנשים נכנסו בזו אחר זו אל סאחורי המחיצה, ואני גזרתי את שערן השחור-משחור, הארמוני, הבחיר והחום. עמדתי לבוש חלוק לבן והמיספריים בידי. הנשים ישבו על שרשרף. היו ביניהן בנות גילים שונים, רובן במיטב שנוחיהן, וכן נערות צעירות רבות, גמישות טאד ויפות. 50 נערות, היפות ביותר, הובדלו מהמשלוח. הן הובלו הצדה ולא הניחו לאיש לגשת אליהן. כל אותן לילה שמר עליהן וקיף מיטה. למחרת היום הוצמסו על משאיות ונשלחו לכיוון בלתי-ידוע. היה זה המקרה הראשון של הוצאת נשים אל מחוץ לתחום המתנה שלנו.

ברגע מסויים קרבה אלי נערה צעירה כבת 20, יפה להפליא. היכרותנו ארכה דקות ספורות בלבד, אך סרק-זמן זה, הקצר סחרף עין, היה בו כדי לפרנס את זכרוני במשך שנים ארוכות. נודע לי מפיה ששמת רות דורטמן וכי קיבלה לא־מכבר את תעודת-הבגרות. היא ידעה את הצפוי לה ולא הסתירה זאת ממני. לא הבחנתי כפתד בעיניה היפות. היה בהן רק צער-עולם. בקול עמום שאלתני כמה זמן עתידה היא להתייסר. עניתו שרק דקות אחדות. דומה שמעמסה נגולה מלבנו ועינינו נתלחלחו בדמעות. וכזה תמה פנישתנו. בסמוך עבר איש ס.ס. ואנוס הייתי להוסיף ולגזור את שיער-המשי הארוך של הנערה. לבסוף קמה, שילחה בי מבט סוזר, ממושר, כאילו נפרדה ממני ומהעולם כולו, חסר-הרחמים, ואט-אט נתרחקה אל השדרה, שאין ממנה חזרה. לאחר שעה קלה הגיע לאזני טרטור המנוע הפולט את גז-הבעירה ובעיני רוחי ראיתי את רות בתוך הגופות המעורטלות חסרות-החיים.

מתוך המשלוח הווארשאי הובדלו עוד 100 איש שבהם תיגברו את שורותינו שנידלדלו מאד. ביניהם נמצא המלחין והמנצח המפורסם ארתור בולד. הועד לו תפקיד של מנצח על תזמורת-המתנה.

פרבלינקה: המחנה והפרד

בשעת הפריקה אירע מאורע שזעזע אותנו. בקבוצה שלנו עבד סבל וארשאי ששמו אדריאן. היה זה כרוש עלוב-נפש המסוגל לכל מעשה-נבלה. זמן רב לא שמנו לב אליו, ואף-על-פי-כן התרחקנו ממנו. משהגיע המשלוח מווארשה, הביא אליו אחד הזקנים שני ילדים גלמודים בצוותו להובילם אל ת"לאווארט". אדריאן ידע יפה לאיזו מטרה נשלחים שמה האנשים. רצה המקרה שהיו אלה ילדיו שלו. קשה לומר כיצד היו במקרה זה נהגים אנשים אחרים והאם בשאתם את צאצאיהם אל זרועות-המוות לא היו מעדיפים למות יחד אתם. ייתכן שמעשה-של-מרי היה מעיד על אהבת-האב שלהם... מי יעמיק חקר ומי רשאי לשפוט את תגובתם של בני-אנוש במצבים מעין אלה? אולם, אותו אדריאן נהג כנבל. הילדים שהגיעו, כאמור, לבדם, פטפטו כשמתה אל אביהם שמצאיהו במפתיע, סיפרו משהו על האם. הסבל הווארשאי מסרם בידי הרוצחים ואיש לא ידע אם נתחוללה טראגדיה בלבו או שמא היה לבו מצופה מעטה-אבן של אדישות.

ועוד מקרה אחד עוזר הדים רבים במחנה. העצירים סיפרו שלאחת הנשים שהובאו ניגש זקיף וניסה לגרור אותה לקרן-זווית כדי לאגפה. ויש שסיפרו שהוא תבע ממנה כסף. אך היהודיה היפה שלפה כורף-עין תער מארנקה וחתכה חתכים אחרים בידו. קמה מהומה. האשה הומתה כיריה הזקיף הוביל אל בית-החולים. מקרים מעין אלה היו נדירים ביותר. סיפרו על נערה גיבורה, שבהפסיעה כבר בדרך-ללא-חזרה*, הפסה שאין עוד מנוס מהמוות והחליטה לשלם לגרמנים כגמולם על רצה הייתה הצעירים. כמזכה-טירוף המתערה על אחד השומרים, חטפה את רובהו ופתחה באש על הזקנים. המיתה שניים ופצעה אחדים. לבסוף הוכרעה. איש אינו יודע את שמך, אך מעשה-הגיבורה שלה ישמש כמופת.

ארבע שעות נתמשך היסול המשלוח. הומתו בערך 6,000 איש. לאחר שסילקנו את זוויות הנרצחים חזרנו לפיסוקינו הרגילים. אותו ערב סידרו עבורנו אנשי ה.ס.ס. קונצרט. גולד ניגן בכינור את „אריקה“ ולהיטים גרמניים אחרים, ואנו שרנו שוב „הוי בן-הרים, כלום לא תצטערי“. לאחר זמן-מה נסע „הנבובה“ לווארשה הביא את תקליטי הקונצרטים של גולד.

מאותה תקופה זכור פרט אחד הקשור בפרובוקציה של קאטין. אחד השומרים שלנו השליך פעם פיסת-עתון ובה חלק ממאמר על קאטין. קראנו את השקרים הנאיביים בחיזוק. מי כמונו ידע על-בוריה את אכזריות הדיטלראים, מי הכיר יותר מאתנו את שיטותיהם. אחד העצירים העז והראה את פיסת-העתון למיטטה. הלה הציץ, חיך היך גועלי והגיב במלה אוסיינית אחת ויחידה: „שייסה“*. זכור לי עוד מקרה. יום אחד יצאה מת „טוטנלאגר“ משאית סגורה הרמטית שממנה נדף סרחון איום של גופות מתפרקות. הסקנו מכך שהוצאו מהמחנה הגויות הישנות ביותר. האטנם השתמשו בהן לשם פרובוקציה?

בפרס האביב פירסם מיטטה הוראה חדשה: כל העצירים המועסקים במיזן הבגדים חייבים כחום העבודה להשאיר על הצורות את שמם ומיספרם, כדי ששלטונות-המחנה יידעו מי מיין ומי ארז את הצרור. הגרמנים רצו בכל מחיר לטשטש את מוצא הבגדים. אילו נמצאו במקרה בתוך הצרור טלאי צהוב, פרט עם כתובת יהודית, שם המיפעל המייצר, אותיות-השם או פתקים שהרשאו בכיסים, קל היה לחקור ולמצוא היכן הרשגו

* אני מחרבן.

הבגדים, צורות המלבושים, שהיו במצב תקין, נדדו לעמקי גרמניה. לא ידענו לאיזו תכלית הם משמשים. ייתכן שחולקו בין משפחות שכל רכושן אבד בהפצצות. מכל-מקום כל הונחה מצדנו, כל מקרה שבו השארנו עקבות כל-שהם, הוענשו ביריה. מובן, שכל אחד מאתנו רצה לעבור את התופת ונוהר-לנפשו. פישפשו בכל בלוי, חיססנו בכל תפר, ואף-על-פי-כן קרה שבשעה שהותרו הצרורות ונבדקו, נמצאו עקבות מחשידים. פעם אחת בדק מיטטה את צרורו של אחד ממנהלי-העבודה ומצא בכיסו של בגד סלאי צהוב. הוא ציווה עליו להתפשט, כינס את כלנו במיגרש, העמיד את האומלל במרכז, ובקראו לאחד הזקפים ציווה עליו להמיתו ביריה. עמדנו וראינו כיצד כיוון הזקיף ארוכות ולבסוף פגע בבטן קרבנו. הלז קרס-נפל זב-דם. מיטטה קרב אליו, הביט ביסוריו, תלעלע בצחוק שטני, ואז שלף אקדחו והמיתו ביריה-בראשי. לאחר-מכן גאם לפנינו וקרא לשמירה מדוקדקת על התראות, בהביעו תקווה שמקרים מעין אלה לא יישנו. חזרנו לעבודה מדוככים — ומיטטה ציווה עלינו לשיר, כדי „להרים את המוראלי“. הלהיטים הבאנאליים היו לנו לזרא ואילו על מיטטה היתה השפעתם הפוכה: הם תרמו לשיפור מצב-רוחו.

תנאי הקיום הקשים, הרעב, המאמץ שמעל לכוחות המפחד התמידי גרמו למקרים רבים של סידוף. צר היה לראות בן-אדם שיצא מדעתו, את צחוק הגרמנים התעללותם במטורף עד לרגע חיסולו. אזכור שלילה אחד, עת רוב העצירים נמו כבר שנתם וקבוצה קטנה התפללה עטופה טליתות לאור גרות קטנים — קרעה את דממות הלילה חוכה מקפואת-איברים. כל ששמע את הצחוק חש צמרמורת בגבו. היה בו מקריאת-עורב נוקבת, מיללת-תן. יש והצחוק ספק ואו הניעה לאוזנינו מלה אחת ויחידה — „מנשי“* רטוב שטפנו גלי הצחוק המטורף. חשתי שבפוד רגע אפרוץ אף אני בצחוק מעין זה, אפצה בזעקה שהפוצץ את גולגלתי עד שמחוי יאה ניגר ממנה וכן פקעות עצבים מרוטטים וכאובים. כסיתי ראשי בשמיכה ובאצבעותי סתמתי את אוזני לבל אשמע את החוכה המשגעת. למחרת הוריקו לו הרופאים זריקת-מוות. המיטכן לא ידע מה עלולו לו ושמא היה זה למוטב.

ובינתיים המשיכנו בכינוי המחנה. באותו פרק-זמן נבנתה בין שני צריפים גרמניים תוספת קטנה שחיברה במעין פרוודור את המיכנים. סבורים היינו שתשמש כמקום מעצר או מחסן-נשק, ואכן, לימים נוכחנו לדעת שהיה זה מחסן-נשק. מפל למחסן תיכננו להקים מיכל-מים. כיון שאיש מבחוץ לא היה רשאי לעבור את תחום המחנה, ביצענו את כל העבודות במו-ידינו. החלקים, שקצרה ידינו לכצעם, הובאו מבחוץ. וכך קרה גם במקרהו של מחסן-הנשק, דלת-הכרזל שלו הובאה מבחוץ, אלא שלרוע מזלם של הגרמנים לא היה בה מנעול. המשימה הוטלה על המסגרים שלנו, וכאן נכנסה לתמונה המתחרת, שהסתעפה לאחרונה בכל חלקי המחנה. המסגרים קיבלו תוראה ומילאו אחרית בדרייקנות: הם הכינו למנעול שני מסתחות. למותר הוא לספר שרק אחד המסתחות סופק לגרמנים ואילו השני סוטל היה במחברא שלנו ועודד את רוחנו כרגעים הקשים שזומנו לנו. אותו מסתח עתיד היה לפתוח לנו את השער המוכיל לחופשי. האופייני לתקופה זו היתה העובדה שמצב-רוחם של העצירים השתפר. דבר זה ניכר היטב ואפילו הגרמנים תמחו על כך שעל אף הרעב והיסורים עדיין רבה בקרבנו האופטימיות.

בסקודת הגרמנים אסף אחרת גולד את העצירים המוזיקאליים ביותר. הנגנים קיבלו

* בראדם.

כלים ועד-מהרה היו תזמורת. כל יום, לאחר המפקד, הקשבנו לקונצרט בניצוחו של נולד. תחילה ספרו את הטורים וכדקו את נוכחותנו. לאחר-מכן קרא איש ת.ס.ס. התורן את רשימת העצירים שנקנסו אותו יום עבור הטאים שונים במיספר מלקות המגיע להם כחוק. לאחר ההלקאה נפתח החלק האמנותי. תחילה נוגנו יצירות רציניות, ואחר-כך מארשים, שלקצבם אנוסים היינו לצעוד מסביב למיגרש. אותה צעידה נרעד לה תפקיד מיוחד. תכליתה לא היה עיני אלא תירגול. יום אותה הלגר-אלטסטה שלנו, ראקובסקי. היה זה אדם צעיר, וכמדומה לי שמוצאו מינדזיוב. רישומו כשל אדם משיכיל. אמרו עליו שהוא חקלאי. ראקובסקי נבחר לתפקידו בתקופה של מגיפת הטיפוס, כשקודמו — גאלבסקי — נדבק אף הוא במחלה. על בחירתו השפיעה במידה רבה קומתו הנהדרת. ראקובסקי היה גבוה, רחב-גרם וחזק. הוא היה מכה באופן כזה שהגרמנים סבורים היו ששום אסיר לא ייצא חי מתחת לדיו. אולם ראקובסקי חס עלינו, היה אנושי מאד ומבין את סבלנו. מובן שבנסיבות מסוימות קצרה ידו להושיענו, שעל כן אירע שבנוכחות הגרמנים אנוס היה לצנות את האנשים הכפופים לו. ראקובסקי חלם על מרידה גדולה, הריסת המחנה והוצאת האסירים בפלוגות מאורגנות אל הפרטיזנים ביצר. משום כך הרגילנו למיצעים ארוכים וערך אתנו תרגילים שונים שתכליתם לחשל אותנו ולהרגילנו לקשיים של חיי פרטיזנים. למרבה הצער לא נתגשמו חלומותיו של המפקד שלנו בכל הנוגע לאמביציות שלו ולחלקו במרד-המחנה. ראקובסקי — כרכים אחרים — היו לו במחנה אויבים רבים ואנוס היה להיחזר ממלשינים ובוגדים. אחד הנבלים האלה הודיע לשלטונות המחנה שראקובסקי שומר באיצטבתו מימיה מלאה זהב. כמובן, שימיד נערכת חקירה וכתוצאה ממנה נורה ראקובסקי. היתה זו עבור כל אנשי-סודו מכת ניצחת. נפרדנו ממנו בצער כמגיבור שלא דאג לעצמו וכל מעייניו ופעולותיו לטובת הכלל. כל הזמן האמין שיעלה בידו להוציאנו מהתופת ליצר וכי עתידים אנו להתפרסם עוד במעשי-נבונה רבים. לא ידוע מיהו שהלשין עליו. חשדנו בקצבה-קצב שמוצאו מווארשה.

כלגר-אלטסטה נבחר שוב גאלבסקי שעבר את הטיפוס וניצל ממוות. אך גם הוא נתון היה בסכנת מתמדת מצדם של רכלנים, בוגדים ומלשינים. אחד מאויביו המושבעים היה עציר בשם בלאו, שמילא תפקיד של קאפו. היתה זו קאריקאטורה ממש: בעל-בשר שפניו פני דגנראט ורגליו עקומות. הגרמנים גרשוהו בשעתו מוינה ובלאו הגיע לקילצה התל משתף פעולה עם הגיסטאפו. אין ספק שאדם זה, חסר כבוד ומצפון, אשם היה במותם של אנשים רבים. לאחר חיסול הגייטו בקילצה הובא עם אשתו לטרבלניקה וכאן הוצא הזוג מתוך המשלוח. הית זה המקרה היחיד בקורות המחנה שגם תבעל וגם האשה הועסקו כמשך זמן רב. בלאו נהנה מזכויות-יתר מסוימות. מינהו „אוברקאפו“ ולבסוף נעשה מנהל-המיטבת. מיד הקיף עצמו כנופיית מלשינים, שהודיעו לו על כל המתרחש בצריפים, על שיהותיהם ותכניותיהם של העצירים. את אנשי-שלומו היה בלאו מכבד במנות כפולות ובנתח טוב — כמובן שעל חשבון שאר העצירים. שינאתו לגאלבסקי היה לה יסוד יומרני. בלאו עצמו נשא נפשו להיות לגר-אלטסטה והרגיזה אותו העובדה שבמידה מסוימת כפוף הוא לגאלבסקי.

כיצד בוצע בטרבלניקה מינויו של לגר-אלטסטה? הטכס היה תגיני למדי. כל העצירים כוננו למיגרש, שבו הוצבו בריבוע ישר בתכלית. לאחר שירת המנון-המחנה היה האיש, שנתמנה זה-עתה, יוצא לטבאר המיגרש, מודה בגרמנית על האמון שנתנו בו ומבטיח למלא בשקידה את כל הפקודות וההוראות, לראוג לשמירת הסדר ולפשר בין

ניצו. משעזבו הגרמנים את המיגרש, הית הוא קורץ בעיניו קריצה רבת-משמעות לעברנו ופקד להתפור.

מלבד מחסן-הגשק הקימונו בתקופת בינחה של טרבלינקה שני כתי-שימוש. אחד גבנה בשטח המחנה, והשני ליד ה"לאורטי". כתי-השימוש היו המקום היחיד במחנה שבו אפשר היה לשבת בשקט, לנהל שיחות ארוכות ולהיוודע חדשות שונות. עד-מהרה תבינו תליינינו שיותר מדי טוב לנו בכתי-השימוש. יום אחד הופיעו בהם משגיחים מיוחדים — האידייטים שבין העצירים. תפקידם היה שלא להכניס בבתי-אחת יותר מחמישה אנשים ולהשגיח על כך שהללו לא יאריכו את ישיבתם. על חזה המשגיחים תלו אנשי ס.ס. שעונים מעוררים, ולאחר זמן-מה הלבישום גלימות-כמרים שנמצאו במיטענו של אחד המשלוחים אשר הגיע מיוון. כיד נתנו להם פרגול. הגרמנים התלעלעו בצחוק למראת האידייטים המקושטים ושמוחו על זרעיון המוצלת.

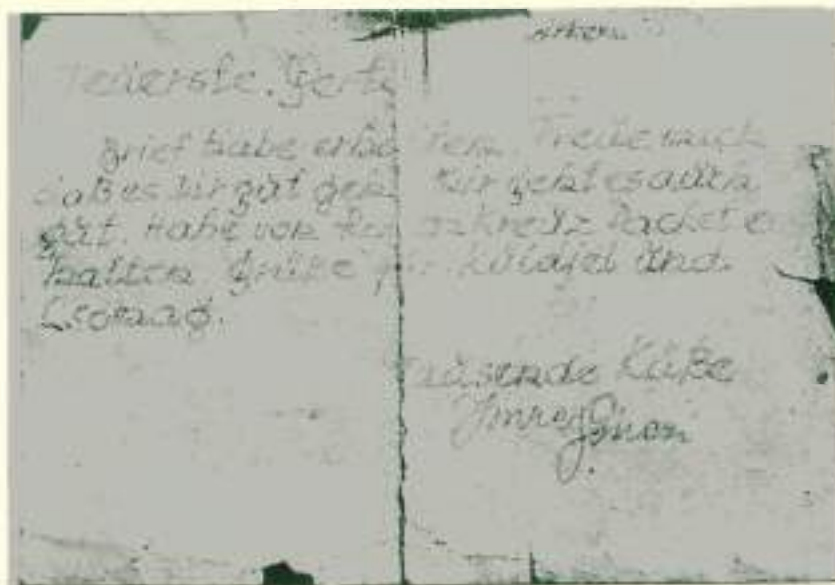

עברו שבועות ארוכים, חסרי-תקווה. כל יום היה בעינינו כשנה וכל שבוע — כנצח. מיספרנו היה עתה מאות אחדות בלבד ומדי יום ביומו פתחו-והלכו האנשים. הם נפלו כזבובים ביום כפור פתאומי, הסתלקו חרש או תוך זעקת-יאוש, בותגונגם בספי המוות.

ובינתיים היה האביב ממשמש ובא. הטבע כולו נתעורר לחיים. מארצות רחוקות חממת הגיעו ביעף תובות וסנוניות. מתוך איי עשב מצהיב צצו פתאום פיסות-ירק, היער היה מהמה בשמחה והשמש חיממה ביתר-שאת ושטפה את הארץ בקרניה העליוות. הרחק מהמזרח הגיעו שמועות מעודדות על נצחנותיו הגדולים של הצבא האדום, מיצעד-הנצחון של הכנפיות ההיטלראיות נכלם בכל החזיתות. אך הגרמנים לא גילו כל סימני דאגה. היו מהלכים כבשנים-עברו מלאי יזורה וכסחון עצמי. אך בליבנו פנימה הנצה התקוות, גדלה האופטימיות ונתעצמה תחושת השיחורר הקרוב. עתה לא היינו עוד טרף לספיקות וליאוש אשר פקדונו בימים האפלים שבהם נתלו ידידנו ובני-בריתנו מפלות.

באותם ימים — במאוס 1943 — ביררה לנו צפירת קטר בואו של משלוח חדש. מתוך הקרונות ירד המון סחור למדי. — הבאים — פניהם שזופות, שערם שחור-משחור ומקורול, הם משיחים ביניהם בשפה זרה שלא ידענו טיבה. המיטען, שהוציאו מתוך הקרונות הנאים, מסומן היה כפתקים שעליהם כתובת: „סאלוניקי“, במהירות-הבזק פשטה השמועה על בואם של יהודי יוון. בין הבאים רבים היו משכילים, בני-אדם אמידים, פרוססורים אחדים ודוצנטים. אמנם, את כל הדרך עברו בקרונות-משא, אך בכל קרון נסעו פחות מעשרים איש, והמזור ביותר בעינינו — שאותם קרונות לא היו נעולים ותתומים. הכול היו לבושים בהידור והובילו איתם מיטען ענקי. בהתפעלות תבטנו בשטיחים מזרחיים נהדרים ולא נרענו עין ממלאי המזון העצום. בלענו רוקנו למראה שקים גדולים גרושי מעדנים, פירות ומשקאות. מלבד המזון הובילו איתם היהודים מלאי של בגדים, אביזרים שונים, חפצים קטנים ... הכול ירדו מהקרונות בסדר מופתי ותוך שלושה גמורה. נשים נאות, לברשות-הדר, ילדים יפים כבובות. גברים שתיקנו פה ושם דש של בגד ... מיטטה מצא שלושה

פּוֹסְטֵקָרְט פֿוֹר אַרְיָע

ברטא היקור : את הסכת קיבלתי, אני שם שאצל סטנאל הכל כעורה, גם אצלי הכול בסדר, את החפילה סתלב האדם קיבלתי, זעזעלז לויקול ולסוקעג.

אלפי נשיקות
גנני

תעודת כבוד שהוענקה לשמואל וילברג, סגורדי סרבליסקה, בשם הכוחות הצבאיים של בנות-הברית, על שירתו הנאמן ומלחמתו נגד גרמניה הנאצית.

יוונים דוברי-גרמנית וטינה אותם למתורגמנים. לאחר-מכן התהלכו עם סרט בצבעי יוון. איש מבין הבאים לא תפס לאן הגיעו ומהו הגורל המזומן להם. האמת הזוועת גתגלה להם רק בשעה שהובלו צרומים, כביכול לרחצה, ולפתע הונחתו בהם התכסות הראשונות.

ובינתיים נתמלאו מחדש המחסנים הריקים. וכי מה לא היה שם? המלאי שלנו נתעשר בבשר-איל מערשן, בכמות עצומה של שמן, בשימורי כשר ודגים, בסרדינים, יין, סיגריות משובחות ומיצרכים רבים אחרים, גרירים וקרים. מיטטה ואנשי ס.ס. אחרים התהלכו קורנים משמחה וכטוב ליבם עליהם טפחו על כתפיהם ואמרו שהקיץ הקץ על הימים הקשים במחנה, שלא גרע עוד רעב וכי עתידים עוד להגיע משלוחים רבים כאלה.

ואכן, תחיתם היתה נכונה. בפרק-הזמן הקרוב הגיעו לטרבלניקה עוד חמישה-שישה משלוחים של יודי יוון. ושוב חזר הפומץ הישן על רחצה וחייטי, על עבודה וחיי-שלווה עד קץ המלחמה. המחסנים תפחו, תאי-הגזים בלעו קרבנות חדשים-לבקרים, עמוד האש אפף את נווית הסומעים, ואנו עברנו באימץ כל הכוחות והכול התגהל לדעתם של אנשי ס.ס., „אין אורדנונג“.

כפיצוי על העבודה הקשה הוחל כחלוקת שלוש סיגריות ליום לכל עציר. הסיגריות באו מהמשלוחים היווניים והיו מסוג ב'. סוג א' שמר היה אך ורק לשלישי המחנה הגרמנים. אנשי ס.ס. ראו עצמם כאנשים מוצילים ביותר שה, „פיהרר“ הפקיד בידם משימה קשה ואחראית. הם אהבו לנהל על גרשא זה שיחות ארוכות עם העצירים וכשעת-מעשה השמיעו נאומים על עדיפותו של הגזע הגרמני, על תרבותם הנכונה והתפקיד שנועד להם כאירגונו והנהגתו של סדר חדש באירופה. המעשים שביצעו היו לדעתם טבעיים הכרחיים, ומה-גם שלא היו מבצעי האוטומטיים של רצון-הנולד, אלא חיבבו את האכזריות, את גרימת הכאב והעינויים. לעתים קרובות עברו מסיקציות אחת לשניה, לא ייפלא שטיבעם היה בעינינו לחידה. רק למראית-עין היו אנשים. לפי מעשיהם גרועים היו מחיות-טרף. כיצד נסביר עובדות, כגון אילוף העצירים שיארגנו מקהלות, שירקדו, שישחקו כדורגל... אחר השעשועים של אנשי ס.ס. היה איגום נערות שהגיעו עם המשלוחים. משהשביעו תאוותם, היו שליטי החיים-הממות מובילים כדם קר את הנערות אל תאי-הגזים. עתים היה אחד מהם בוחזר לו מבין הילדים הבאים ילדה או ילד, העניק להם ממתקים, השתעשע בהם כאוות-נפשם ולאחר ימים אחרים ציווה להמיתם. אנשים אלה היו בעלי משפחות, בעלים ואבות מסוריים. המפקדים דאגו לפקדיהם, נדו לשרותם הקשה ולעתים קרובות שילחום לחופשה לנרמניה. מדי בוקר כבוקרו ערכו להם תרגילי התעמלות, דאגו לבריאותם, שיפרו בלא-הרף את חנאי חייהם, טיפחו גינות ופרחים.

העבודה פחתה-הלכה ורק ב, „טוטנלאגר“ גדל הביקוש לכוחות עובדים. מדי פעם הומתו העובדים-במקום וצריך היה להפנות מאנשינו לחרושת-הממות. היתה זו, בסובן מסוים, העברת-עונשין. יום אחד הכינונו צורות נגדים למשלוח. את העבודה ביצעה קבוצה בראשותו של יהודי ציכי בשם טפלל, שהועבר למחנה שלנו מטרונושטארט הידועה-לשימצה. היה זה אדם הגון מאד. לא-פעם קרה שאחד הצורות נתפרק וכיון שהגרמנים ניהלו רישום מדוקדק — היו הבגדים שנחפורו נרשמים פעמיים. ביודעם את מצב המלאי האמיתי, הבחינו הגרמנים עד-מהרה בחסר, אך לא הניחו להסביר להם את

מקור הטעות. נגזר עלינו לספק את החסר ולא היה איכפת לתלמידינו היכן נשינו.

נערך מיפקד, נצטוונו לפשוט את מקטורנינו. אנוסים היינו לאסיף בצריף את מעילינו וחלקי-לבוש אחרים — ולאחר-מכן ארזנו הכל בצרורות והעמסנו בקרונות. הנה כי כן נגולו מאתנו בגדינו ההכרחיים ביותר. אך העניין לא נסתים בגנישות אלה, טללו ועזריו נשלחו ל„טוטנלאגר“.

באתר הצריפים סדרה סדנה לתיקון סירי אלומיניום. הוצסקו בה קשישים בלבד. העבודה לא היתה מפרכת ביותר ואף לא מעצבנת. עיקרה — יישור, מירוק וצביעה. יום אחד פרץ לצריף קיזוז, ספר בקפידה את צוות העובדים ובערב, לאחר המיפקד, ציווה לערוך תרגילי-עונשין. איש לא ידע על איזה עוון נצטוו הוקנים להתרוצץ שעה וחצי במיגרש ולבצע מעשי-לוליינות משונים. עקבנו מבעד לחלון המסורג של צריפנו אחרי הריצה שהיתה טראגית לגבי רבים מהוקנים. בקבוצת האומללים נמצא מכרי-מכבר — מרינג — שהודה היסטוריה בגימנסיה שלי. המיסכן עבר זה-עחה סחלת-טיפוס. כיון שנחלש מתמחלה, פיגר אחרי האחרים. לבי נקרע בקרבי כראותי כיצד לאחר הקפות אחדות בחצר החלה הקבוצה מתרחקת ממנו. מרינג אימץ את שארית כוחותיו ובקושי גובר-והולך סחב את רגליו הרעות. פניו הביעו מתיחות ויארש איך-קץ. רץ ברועות שיטויות לפניו, אל חכריו המתרחקים, באותה תנועה טיפוסית המאפיינת בני-אדם מעצנים שכחם אוזל. כרגע מסויים קרב אליו בריצה איש הס.ס. טקס והחל מצליף בו כפרגול. לאחר-מכן נצטוו כולם להתפשט והובלו ערומים להכחדה. בזה האופן חוסלו במחנה סקומות-עבודה שלא היה בהם עוד צורך.

נותרנו במחנה 500 איש בלבד. בימי האביב הראשונים מת מיתה סבעית-למחצה אחד החברים שלנו, קונגורצקי שמוצאו מצ'כוסלובקיה. לפני המלחמה היה סוחר ידוע באותה עיר, סבעלי הפירמה „קון וקונגורצקי“ — שמכרה עגלות-ילדים. בתורף לקה קונגורצקי בכבודו. מצב-בריאותו הורע מיום ליום וכיון שהרופאים שבצריפנו קצרה ידם להושיעו — החליטו הגרמנים להזריק לו זריקת-הרדמה ולחסלו לפי מיטב שיטותיהם.

דיד ריזליק מווארשה נצטווה לעשות את הזריקה. במקרה הייתי עד לדבר. נכנסתי לצריף ומיד הבחנתי שמתרחש בו משהו מיוחד-במינו. קונגורצקי מוטל היה על האיציטבה והציץ בנו בעיניים טרופות. בפנית הצריף עמדה אלונקת-ברזל המסוגנת בפינו „עגלת-מתים“. למראשות האיש ניצב דייד ריזליק, נכרך ביותר. ניגשתי לתורן ושאלתי: מה קרה? השיב לי שבאו רופאים כדי להרדים את קונגורצקי. מצאוהו ישן ונישאו למלאכה, אך החלה הקץ והחל מתנונן. הרופאים הופתעו ונבוכו. החולה צעק בקול: — הניחו לי, אני רוצה לחיות! — הרופא ניסה לשדלו שיירגע וייכנע לגורל שאין ממנו מנוס.

כניסתנו הביכה עוד יותר את הרופאים. הם הפסיקו באמצע את הזרקת הסם והלכו להם. לאחר ימים אחדים יצא קונגורצקי לעבודה וגופו מורעל-למחצה. דומה היה שניצל ממותו. אולם לאחר שבועות אחדים מצאוהו כבוקר מוטל בלא-רוח-חיים. הוא נפח נפשו בשנתו ואיש לא הרגיש בכך. רבים האנשים שמתו במחנה מיתה דומה. כפי שהזכרתי, מצוי היה בטרכלינקה עוד מחנה אחד. אך מעט ידענו עליו. הוא נקרא בדרך-כלל „סחנה-עבודה“ („ארבייטסלאגר“) ומרוחק היה 2-3 קילומטרים מאתנו. עבדו בו — או נכון יותר ריצו בו את עונשם — רבים מאיכרי הסביבה שנתפסו

בשעת הברחה, מיסחר אסור, סיוע לפרטיזנים והטאים אחרים. בין היתר הוצעו במחנה יהודים רבים בעלי-מקצוע, בתקופת-הבריאות של המחנה הובאו אליו יהודים מהעיריות הסמוכות, שבהן טרם הוסלו הניסאות. בשבתות הורשו לנסוע לביתם. אלא ש„בני-מזל“ אלה היו מעטים. מרבית היהודים שהו שהת-של-קבע במחנה ועבדו בו עד כלות כוחותיהם. באותו מחנה הורגש כנראה לעתים קרובות מחסור בכוח-אדם, ולפיכך נערכו הסכמים בין המיפקדות של שני המחנות בדבר אספקת עובדים. לעתים קרובות למדי אירע שמתוך משלוח שהגיע נבחרו בעלי-מקצוע טובים ובריאים ונשלחו למחנה. אך קרה גם להפך: את העובדים שכלו כוחם כיוונו מהמחנה השכן אלינו — להמתה בגז. שיתוף-הפעולה היה מתוכנן ומאורגן להפליא. נבנתה אפילו מסילה מיוחדת להסעת העצירים אל תרשת-המוות.

קרה גם שפולנים, שריצו את עונשם, יצאו לחופשי לאחר שנתייסרו במשך שבועות וחודשים. כן אירעו מקרים של בריחות שהוכתרו בהצלחה.

ביום אפריל בהיר הגיע לטרבלניקה משלוח שעורר בנו תמיהה. הקרונות היו הרוסים, דפנותיהם פרוצים. על הגגות רבצו זקופים חסושים שירו כל-אימת שהציצו פני אדם נפחדים מאחד הקרונות. התרשמנו שבדרך נערך קרב עם היהודים המגורשים. לא-מכבר קיבלנו הוראות חדשות לגבי קבלת משלוחים ואותו יום עמדנו לכצע אותן לראשונה. חולקנו לקבוצות קטנות, שלוש אנשים בקבוצה, והועמדנו בריחוק עשרים מטר זו מזו. משהוצאו הבאים מתוך הקרונות והופנו למיגרש, נצטוו לפשוט מעליהם בזה אתר זה חלקי-לבוש שונים ולמסור אותם לקבוצות. השלישייה הראשונה קיבלה מעילים, השנייה — סקטורנים, השלישית — מכנסיים, תחתונים כעליים. באותה שיטה אורגנה גם הפשטת הנשים. שיטת-הפירט הזו היה בה משום ייעול בעבודה. אותו יום נתגלתה פחדנותו של „גזע האדונים“, בהתפרטל הבאים מלברשם, נשמעה פתאום התפוצצות. אין זאת ואחד היהודים הסתיר בכיסו רימון-יד שהתפוצץ ופצע שלושה מבין אנשינו ועוד אחדים מבין הבאים. מיד קמה מהומה גדולה שאין לתארה במלים, אך המבוהלים ביותר היו הגרמנים. כהרף-עין נתרוקן המיגרש מאנשי ס.ס. מנותח ביותר היה מראשו של סספ, שכנגיל העמיד פנים של „גיבור העשוי ללא חת“, והנה עתה עם קול ההתפוצצות, רץ נכהו במיגרש כפיק-ברכיים, אחוז-פלצות, בעקבותיו רצו הזקופים והאוקראינים. עברו דקות אחדות עד שהגרמנים התארשו מהתדהמה. קיווה פרץ למיגרש וציווה להעביר את העובדים הפצועים ל„לאוארט“. אולם אנו הכנסנום לצריף והכינו לבאות. חששנו שהברינו הפצועים אבודים, שצפויה להם יריה-כנוולגולת. אלא שהגרמנים גילו הפעם רחב-לב ולא זו בלבד שלא הענישונו על שהמרינו את סיהם, אלא אף ציוו עלינו להעביר את התולים ל„רוויר“. קיווה בכבודו ובעצמו וכן ה-„בובה“ ביקרו אותם בצריף, הביעו השתתפות-כצער כוזבת וסקרו על הרופאים לטפל בהם בעין יפה. היה זה מדהים ובלתי מתקבל על הדעת. אין זאת והגרמנים חששו שהמרירות עלולה לרחוף אותנו למעשה-של-יארש בהגיע אחד המשלוחים, ואולי היו להם חשדות אחרים — על כל פנים הם ניסו להראות לנו את גריבותם שאיש לא נתן בה אמונה.

אותו יום נודע לנו מפי הבאים על המרד שפרץ בגיטו וארשה. הידיעה זעזעתנו. זה-מכבר ידענו שבוארשה נתרכו מיספר ניכר של יהודים, שרבים מהם נכונים לנהל קרב לחיים ולמוות, וכי המתרת הבינה את הקרקע לאירגון תנועת-המרד. הידיעות על החיים ועל תנאי הגיוון בגיטו הסתבנו אלינו למקוטעין, ואף-על-פי-כן היינו מהפכים בהן, מתוכחים עליהן וקושרים לתן חשיבות. בוארשה מצויים היו רבים מבין קרובי חברינו, ידידים, מכרים. עניין רב עורר בנו גורל היהודים שלא נכלאו במחנות. וארשה היתה לגבינו המרכז, התקווה, הלומנו הכמוס. והנה, לפתע-פתאום, נודע לנו שברחובות הדחוסים של הגיטו הווארשאי נתלקחה אש המרד, שטרטור המיקלעים מלווה קול פיצוץ של רימוני-יד. תיארונו לעצמנו אותו מאבק מר. ליבנו נתון היה למורדים, דאגנו לגורל הניבורים, הקרובים שנשארו שם, הילדים...

המרד בגיטו וארשה הלהיבנו. מסך בנו עוצמה חדשה. כחה-הרצון שלנו נתחשל. אף אנו רצינו לפעול ולא להניח עוד להובילנו למנות המומים וכנועים המרד-אונים. בערב המו הצריפים ככוורת. על כל איצטבה הסבה הכורה והחליפה הערות בקולות עמומים. היינו כולנו נרגשים ביותר, דומה שאור הפציע בתוך אפרוריות-המחנה היומיומית. הסבל שלנו נודעה לו עתה חשיבות מיישנית בלבד. הפלגנו לסכרות דמיוניות, נשתלטה עלינו קדחת פעילות. נתגבשה הלכה תוכנית התריסה של טרבלינקה ומרד מזויין נגד נגשינו. קרא לנו היער, שבו נתרכו כל יום הפריטיונים ואשר אליו היו פלוגות ה-ס. והווארמאנט נכנסות בפחד גובר והולך.

אט-אט הרימה ראשה מחתרת המתנה. ימים אחדים לאחר שהגיעו הידיעות על המרד בגיטו וארשה נערכה בנגריה ישיבה, שבה השתתפו עשרות מורדים. נתכנסו אנשי-המתרת מכל הפלוגות וביניהם רבים היו במיוחד ה,הוסיודין. מסיבות שונות נמצע בואם של הקושרים. הייתי אחד האנשים שהוצאו במסד ושוחפתי בדיונים. באותה ישיבה החלטנו לגשת להכנות לקרב. בראש-ווארשה זקוקים היינו לנשק, ועל כן החלטנו להקדיש את כל המאמצים להשגת רובים, רימוני-יד ותחמושת. הוססם לרכוש נשק תמורת כסף. התפקיד המסוכן של הרכש הוטל על דוקטור חורזניצקי, שנעדר מן הישיבה.

כפי שהזכרתי לעיל, שימש חורזניצקי רופא במרפאה הגרמנית. במתרת נועד לו חלק רב. היה זה אדם בעל אופי ללא-פגם, אישיות דנולה. הוא הכיר את הגרמנים לפני-ולפניהם. ידע כיצד לדבר איתם ואין ספק שאף הם העריכוהו ורחשו לו אמון. כהוכחה לכך תשמש העובדה שהפקידו בידיו את הדאגה לכריאותם. בתקופת הרעב נתבשל תמיד משהו במרורו וכל אדם שנקלע שמת קיבל מעט מוון. הדוקטור לא חסך מאיש עצה וסיוע.

אספנו בערך 750,000 זהובים לרכישת נשק. את צורר השטרות הבאתי כמו-די אל דוקטור חורזניצקי. אולם כאן בא מקרה בלתי-צפוי, שגרם כמעט לגילוי הקשר שלנו. דוקטור חורזניצקי לא הספיק להטמין את הכסף במחבוא בטוח והנה פרץ אל המרפאה „הבזכה". הרופא נסער היה מחמת העובדה שברשותו נמצא סכום גדול כל-כך ואיש ה-ס. הבחין מיד במכוסתו. כדי לאמת את חשדותיו, ערך „הבזכה" חיפוש וכמובן שמצא את צורר-השטרות בתוך כיסו של הרופא. חורזניצקי ידע שהינו אבוד. הוא השיב אל ליבו שלא זו בלבד שאין לא כל סיכוי להציל את חייו, אלא שעלול הוא לגרום לאכזרם של קושרים רבים. עובדה זו הגיעה לפעולת מיידית. במכת-פתאום חזקה

טרבליונקת: המחנה והסרד

המס את קורט פראנץ, דחפו מעבר לסף ובלע מנת-רעל חריפה שמוכנה היתה אצלו על כל מקרה. לא ידוע אם היה זה לומינאל או ציאנקאלי. אחדים מאתנו עברו בדיוק ליד צריפי הגרמנים והיינו עדים למאורע הבלתי-רגיל.

„הבובה“ הקים זעקה נדולה. מכל קצות המחנה באו במרוצה אנשי ס.ס. ופרצו לתוך המרפאה. חורזניצקי היה כבר מחוסר-הכרה. מעולם לא עמלו כל-כך הגרמנים על הצלת חיי עציר. תחלו להשיב רוחו של הרופא, יצקו דליי מים לפיו. אחד מאנשי ס.ס. לחץ על בטנו, כדי לשטוף את הקיבה. אלא שהמאמצים היו לשוא — דוקטור חורזניצקי לא חזר עוד לחיים. הגרמנים השתוללו מזעם. סבורים היו שהרופא אסף כסף כדי לברוח מהמחנה, הם חששו שהיו לו שותפים ורצו להוציא ממנו בעיניוים באיזה אופן השיג סכום גדול כל-כך ומי היו בני-בריתו. לבסוף נערך מיפקד ובמעמד כל הנוכחים חידשו את הנסיונות להשיב את הרופא לחיים. מאמצי התליינים עלו בתוהו, ואז השכיבו את המת על שרפרף ו-... הלקחו 50 מלקות. הבטנו, הצער שנק את גרונו, אך בלבנו היתה הרגשת נצחון.

שלטונות המחנה חשדו שאת הכסף סיפקו ה„גולדיווד“ ולפיכך ערכו אצלם חיפוש יסודי. אולם היהודים נזהרו לנפשם ולא הניחו להפילם בפת. לא נמצא אצלם כלום. כל אותה עת חרדתי לחיי, שהרי אני הוא שקיבלתי את הכסף מה„גולדיווד“. עצירים רבים ידעו שאני מסרתי את הכסף וכן מאין השגתי, אך הסולידאריות הוכיחה את עצמה ואיש לא בדר בי. היה בכך משום הישג ניכר. שכן בזמן האחרון נתגברה המלשינות. ידענו מי ומי משתף פעולה עם נוגשנו. אחד המלשינים הרשמיים היה קצב וארישאי שמכונה היה בפינו „הסקאל“. היה זה אדם צעיר שלא עבר את שנות ה-30. תפקידו היה לעמוד ליד מופקדת המחנה ולסלא הוראות שונות. הגרמנים כינוהו „הרמון“. היה תאיש מוסר הודעות, מביא את העצירים שנדרשו להתייצב, מעביר מסמכים. הוא פשוט שימש כרץ. ובכל מקום שזוטרע עורר האסקאל חרדה. למראהו נדמו השיחות, העצירים התכנסו בתוך עצמם, הייכו אליו חיוך מעושה. כל אחד עקב בתשאי לאן ואל מי הוא פונה. אדם, שזכה בחסדו של האסקאל, היה בעינינו השוד, אם כי לעתים נבצר מאתנו להאשימו במשהו. המלשין נתמחה בתפיסת עצירים שעסקו בספרות או בהכרחת-מזון.

לעתים מוזמנות היה האסקל פורץ לצריף ובפזמו בין שיניו את חלחית היהודי „שרהילת, שרהילת“ פנה לעצירים שונים בתבעו לספק לו ייש, תפוזים ומיצרכים אחרים. הנתבע נקלע אז בין הפטיש והסדן, שכן המפלצת-בצורת-אדם, כלומר האסקל, עלול היה בכל מקרה לתזיק לעציר, בהאשימו אותו או בכעלות על המצרכים האסורים או במשהו אחר לגמרי, מתוך נקמה על הסירוב. האסקל ואחד בשם בלאו הקימו שותפות וכמעשיהם הנפשעים נסתיעו בכנופיית עוזרים, שזר היה להם כל רגש-חברות.

מותו הטראגי של דוקטור חורזניצקי לא שם לאל את רצוננו להרוס את טרבלינקת. רוחנו לא נשברה, אך מעתה נהגנו במישנה-זהירות. הוספנו להתכנס ליישובות, שבהן שוחחנו על התכניות, עיבדנו את פרטי הקשר, הערכנו את כוחנו וחזינו-מראש את הקשיים, חקרנו את פעולותיהן של הפלוגות למיניהן, קבענו מי ומי מסוגל להשתמש בנשק, מי עשוי להיות מועיל, ובאיזה מקום, מי מוכן ללא כל היסוסים להצטרף למרידה. נזחרנו מאד מפני האסקל ומרעיו, כסינו על פעילותנו בעורמת-שועלים. בפלוגת-

התמואה. שבה עבודתי ידעו על התכנית של הריסת המחנה 12 איש וביניהם קליין, קליין* (בראקס, ברזיאר, קליינמן, קון ואחרים. בקשר השתתפו נוסף לכך 12 איש מה, באו-קמאנדר, אחדים מקולפי-התפוחים, שני נהגים, ארבעה מסגרים וכמה הוסיידן). המשלוחים הניעו לעתים רחוקות ביותר ובמחנה נתמצעה העבודה. לא-פעם היינו מתהלכים באפס-מעשה. נצטוינו ליישר מיגרש שמאות מהמורותיו לא הפריעו עד עתה לאיש. הפרנו את האדמה ההדוקה, העברנו עפר ממקום למקום ואט-אט יישרנו את קפלי הקרקע. כל אחד ששותף בקשר השתדל להשיג סכום כסף וזהב, כדי להסתייע בהם בחופש לרכישת בדים, תעודות מוזיפות ומציאת מיקלט מפני תזנדרמים המחפשים את הנמלטים.

סוזה זמן קצר קיבלנו מנות-מוזן טובות ומשביעות יותר. היה לנו הרשם שהגרמנים רוצים להכחיד את כולנו והם מנסים בהתנתנותם להרים את ערנותנו. על כן נזהרנו מאד, דריכותנו גברה ויחד אתה תשוקת-החופש. עתה יוצאים היינו לעתים רחוקות ביותר מן המחנה לעבודה, וכשאירע שהלכנו סוף-סוף לעבוד ביצר, התגברנו בקושי על עצבינו ובדי-עמל כבשנו את סערת-רוחנו לבלתי הסתער על הזקופים השומרים עלינו, לרצוח את האוקראינים ואנשי ה.ס.ס. המלחים אותם ולהימלט אל הפרטיזנים. אולם כל-אימה שהחלטנו על מעשה-של-טירוף, תמיד נתגלה מנשול בלתי-צפוי עד שנברו בנו הספקות האמנם יצליח מיבצענו, וכיון שהחברות נתהדקה במשך הזמן, חוששים היינו לנגישות אנשי ה.ס.ס. לגבי אלה שיישארו במחנה. שהרי אין ספק שהגרמנים ירצחונו נפש.

היה כבר קיץ, כשתניעו לטרבלינקה קרונות עמוסים מחסומים אנטי-טאנקיים. פרקנו מאות מחסומי-תיל והתחלנו מקיפים בהם את המחנה. עתה משופעים היינו בעבודה למכביר. המחנה שלנו מצוי היה בלב היער. במיגרשיו צמחו עצי-ענק עתיקים. כדי להקיף את המחנה במחסומים ובסככי-תיל דוקרני, אנוסים היינו לברא פסים רחבים של היער. העבודות נתמשכו שבועות. מחוץ לגדר השתרע עתה שטח גלוי שבו הצבנו מחסומים חיכרונם בתיל שעליו מתחננו חוטי-פלדה דקים מתוך גלילים. היו אלה מלכודות יעילות ביותר. חישנו שבמקרה של בריחה תסתבכנה רגלי הנמלטים על נפשם. אותו שטח חשוף, שרוחבו 50 מטר, נועד לו לאחר שבועות אחדים תפקיד מכריע בהצלחת מיבצענו.

כבר בימים שבהם מבראים היינו את היער, השתדלו הגרמנים לתפרש אותנו במעשי-חבלה ואף לא גרתעו מפולבוקציות שנועדו להחיש את הכחדתנו. אחד העצירים — נער צעיר ולוקת-כשכלו — מצא בשעת העבודה אקדח מתחת אחד העצים. נטלו ובתחידוק אותו בידו המרשטת לפנים קרב אל הוקיף הקרוב ומסרו לו כמלים: „הר שף, איך נפונדן“*. הגרמנים התפלאו מעט, אך לא אמרו כלום.

פלוגות הקושרים עיבדו לבסוף את התכנית לפרטי-פרטיה. כל קושר ידע בדיוק את תפקידו, מהו המקום שאליו יסתער, על מי עשוי הוא לסמוך, למי לעזור ומתו הנשק שיעמוד לרשותו. אילו פעמים נקבע המרעד של הריסת המחנה, אך נדחה לימים אחדים ובוטל ממש ברצעים האחרונים. דבר זה עורר בנו מרירות גדולה. קשה היה לעצור בעדנו. בשעת גדיעת השיחים מסביב לגדר מוכנים היינו לכל מעשה-טירוף ובשעת העבודה

* קליין נשאר בטרבלינקה וזכה לבסוף לצאת לחופשי. לאחר-מכן הסתער בבונקר ליד נגרוב וכנראה נרע מרעב ואפסית-כוחות כשהודו לצאת החוצה. אחרים מבין התריסר ניצלו.

* אדוני המנהל, מצאתי.

היינו מסתדרים כך שכל זקוף וקוף עצירים אחדים חמושים בגרונם. מנהל-העבודה שלנו, קליינבאום, ניסה לעצור בצדנו ולצנן את להיטותנו. מבטוי ההחלטיים שמטו את הנשק מידינו, נימוקיו שיכנעונו.

שהרי מדובר היה בשיתרוך כלל העצירים, לא רק של העובדים במחנה-סרכלינגקה גופא, אלא גם של המועסקים במחנה-המוות. עלינו נאסרה הכניסה לשם ורק לעתים רחוקות בלבד דרכה רגלינו ב"טוטנלאגר". למרות שבני חלקי המחנה היו יחידה אחת, היו עובדיהם פלוגות נבדלות. בחלק שלנו נמשכו הזיזים מצט יותר, ב"טוטנלאגר" אך התופת זמן קצר באופן יחסי. לעתים רחוקות הועסק משהו מעובדי ה"טוטנלאגר" אצלנו. יוצא-מהכלל כזה היה בתקופת האחרונה של קיום המחנה חרש-עץ ששמו ווירניק. יום-יום הובא האיש תחת משמר לחלק שלנו. היה מבצע אצלנו עבודה מסוימת ובערב תהזור למחנה שלו. לא ניתן לנו להכניסו בסוד הקשר, שכן המגע אתו אסור היה עלינו. אולם ווירניק ניצל בכל זאת כיון שבשעת המרד מצוי היה במקרה בצדנו.

בסחוננו בהצלחה המזומנת לנו נתכבר מיום ליום. היינו מטפחים זה לזה על כחסינו ומעורדים עצמנו במלים: „ארבא, נראה“

הנה הגיע היום הכלתי-נשכח, ה-2 באוגוסט 1943. קמנו מאיצטכותינו נרגשים ומתחיים. אלפי מחשבות התרוצצו במוחנו שלהט בקרחת-ציפייה. איש בינינו לא הרחיק בכך שסועד הוא את סעודת הבוקר האחרונה, שמתייצב במינרש למיפקד אחרון, שיוצא בפעם האחרונה ליום-העבודה. מסבינו שרר שקט, הרוי יומיזמי ורגיל עד-לשיעמום. במיגרלי השמירה ניצבו על עומדם הוקיפים המזכירים לנו והציצו בעיניים אדישות בעיסוקי העצירים. במינרשים הסתובבו אנשי ס.ס. כתמול, כש'לשום, כלפני שבוע וחודשי, שום דבר לא בישר תמורה. השיגרה שלטת מסביב והולכת שולל את ערנותם של ארבינו. לבנו גדות היה משטמה ותאמת-נקם. בקושי רב העלינו חיוך סתמי כל-אימת שנתקלנו בתלויינו. העשן תימר כרגיל מתוך הארובות, שאון השיחות לא היה שונה מתמיד. אולם הקשות הנרגזים על גרמי העצים, הקריאות שקראנו — כל צליל היה בו משום בשורה מועזת ותמה הוא שהגרמנים היודעים-הכול לא הבחינו במאום, לא הרגישו בעומד להתחולל בעוד רבע קט.

מזה שבועות אחרים שרר במחנה שקט יחסי התלוינים הניחונו לנפשנו. איש לא נזרה. אך אנו חששנו דווקא מדממה זו, מהעדד האכזריות, משביתת מלאך-המוות. שעת המרידה נקבעה לצהרי-היום. האות המוסכם — יריה מחולקים ויינו לקבוצות שלכל אחת מהן נועד חפקיד מיוחד. אלה הצטרכו לחסל את הוקיפים במיגרלי-השמירה, אלה — להסתער על הצריפים ברימני-יד, ואלה להתנפל על אנשי הס.ס. שסובבו במחנה... לא שכחנו שום פרט ושום איש. תיכננו ניתוקם של חוסי-הסלפון, הצחת מלאי הבנוין וחומרים דליקים אחרים, שוד מחסן-הנשק...

עד לשעת הצהריים עבדנו כרגיל בשטח המחנה. לא אירעה שום תקלה, איש לא „חטא“ ולא נפל בידי הרוצחים. הנה הדמימו השיחות, הווידויים, הלחישות, והשמש ליהטה ביתר-שאת.

הרבר תחל סמוך לשעה שלוש אחרי הצהריים. שני עצירים, נערים צעירים שמילאו אצל הגרמנים תפקוד של רעים, קיבלו את המפתח ממחסן-הנשק, ששמור היה בידי הקושרים. מיד נטלו אלונקה, ששימשה לסחיבת אספה וסמרטוטים, וכן דליים אחדים וחמקו באין-רואים אל המחסן. היתה זו שעה יפה מאין כמותה למיבצע זה. הוקפים ואנשי ח.ס.ס. נתייגעו בשרב היום ולא שמו לב לנעשה מסביב. הנערים רשאים היו להתהלך ליד צריפי הגרמנים, שכן תפקידם הצריך זאת. הכניסה למחסן-הנשק לא נשמרה מבמה טעמים. ראשית — הוא סגור היה היטב בדלתות ברזל ובאשנב מסורג שפנה לאחורי-הבניין. שנית — ליד המחסן עבדו בנאים בהקמת דוד-מים. שלישית — זקיפי המינדלים תפקידם היה לבלוש אתר הנעשה בשטח ולא בתוך המיבנים.

הנערים נסתגרו במחסן והחלו מגישים מבעד לסורג האשנב, לבנאים שהובאו בסוד-הקשר, רובים, תחמושת ורימוני-יד. לאחר מכן חמקו החוצה, הקיפו את הבניין העצביר את הנשק אל מרכזו המחנה בתוך האלונקה שכוסתה בכליזים. הרימונים נלקחו בתוך דליים שמוסו בסמרטוטים. הכול הוטמן בערימות תפוחי-אדמה שהיו לנקודת-החלוקה של הנשק. אט-אט נלקחו הרובים והכדורים. כל שידע להשתמש ברימון — קיבל רימונים. כן היו ברשותנו אקדחים מיספר. נשק נוסף סיפק לנו המחטנאי — בחוד וארשאי צעיר ומכוער מאד, שמכונה היה בפינו „הקוף“. הוא שחילק אותו בוקר לקושרים מיספר גדול יותר של גרזנים, מיספריים לחיתוך תיל וצבתות אחדות. לרבים בינינו היו פטישים, סכינים, גלות, פחיות-בגוזי... .

אולם בינתיים אירע במיגרש מקרה אשר השפיע במידה ניכרת על הצלחת התוכנית שלנו שעובדה לפרטיה. כל אחד מאתנו הכין לו כטרם-בריתה כסף וזהב, „מצט“ זה הוא יחסי לגבי המושגים של ימי שלום, שכן במחנה מצוי היה זהב הרבה, עד ששתי מימיות ממולאות זהב נחשבו לדבר של מה-בבך.

השעה היתה קרוב לארבע, כאשר אחד העצירים עבר בריצה את המיגרש וכדרך אבד לו מטבע-זהב בן 20 דולר. איתרע מזלו והשגיה בכך חאסקל, שעצר את האיש והסגיר בידי קיווה. החקירה לא נתמשכה זמן רב. קיווה נרד פשוט את הנתפס אל ה„לאוארטי“ וכרגיל במקרים כאלה ירה בו.

הנה כי כן שמענו יריה, יריה שהיתה אות מוסכם להתחלת המרידה. אותו רגע שמור יפה בזכרוני. אזכור את תמונת המחנה על כל פרטיה: מסביב היתה תנועה רבה. עבדתי כחטיבת עצים עם חברי. היה שרב לא-רגיל. עבדנו בחולצות בלבד או חישופים למחצה. איש ח.ס.ס. סחוטיל עבר רכוב על אוסניו והיה מצעק משהו אל העצירים העובדים. במיגדלי-השמירה נימנמו זקפים ינעים. ליד חשער, שהוביל אל גן-הירק, מעשה-ידינו, התהלך בעד מתגודד אחד מאנשי ח.ס.ס. בהישמע קול היריה, זינקתי ממקומי, כדי לרוץ אל הצריף וליטול את המקטורן שבו הטמנתי את הזהב המיועד לבריתה, אלא שאותו רגע הרעימה זעקת „הוררהני“ שהיפנתה את פעמי בכיוון אחד לגמרי.

התסתערויות החלה.

יריות ניתכו על שומרי-המינדלים. את האוויר הרעיד קול פיצוץ, אחד, שני ושלישי... חברינו זרקו רימונים על הצריפים ומיבני-המחנה. מעברים באו בריצה עצירים, נחלכדו לפלגות שגדלו-והלכו והתקפו בצעקה את הזקפים, האוקראינים, את אנשי ח.ס.ס. עלתה זעקה אדירה וממושכת, שנתעצמה כל רגע ונמוגה בהד רחוק ביצר. אי-שם ניתקו

שרבלינגה: המחנה והמרד

רימונים את הוטי-הטלפון וגדרות-התיל. נתחוללה מהומה שאין לתארה במלים. אחד מצריפי העץ, המיובש בשמש וכשרב, נתלקח באש. בין הזמן האדם הצפוף הבחנתי בגרמנים אחרים שרצו אחווי-בעתה במיגרש, הסתתרו מאחורי עצים ונתחברו לקבוצה בירכתי המחנה.

שני נהגים יהודים, אחד פולני ואחד צ'כי, הציתו את בריכות הבנויץ והשמן. הלהבות פיצו אל-על, תימרות עשן שחור כיסו את פני השמיים. משישה מיגדלי-השמירה הרעימו רובים, מיקלעים... ענו להם מטחי-יריות בודדים מצדנו. איש ה.ס.ס., שעמד בכניסה לגן-הירק, נפנה לקול היריות והצערות, היתווה תנועה כאומר להימלט על נפשו, אך הנה פילחו כדור. הגרמני נתעוות וגוטר נחת על הארץ. כפחד שבטרם-מוות עיוות פרצופו כמין גיחוך שטני טרוף. בהיותו מוטל על הארץ, פירכס עדיין כבהתקפת שעול טורדני. לידו עבר כמרוצה עציר אחד, שני ושלישי, ובעקבותיהם סיעה שלמה. ולפתע פגע בקבוצה מטח של מיקלע. הכדורים הפילו קרבנות רבים. ההמון נסוג בבהלה. קמה זעקת-פחד, אך מעל קולות הכאב והמורא נישאת קריאה אדירה: הוררה! הוררה!...

מישהו מצית את ענפי הארון הקלוצים בחוטי הגדרות. העץ המיובש בוער בלהבה בהירה, נפוצצית, המתפשטת והולכת. והנה הוצתו הצריפים, המוסכים, השופים, המחסנים, הבית עם תאי-הגוים... מעברים מתעצמת הלהבה, הלהט טכח בפנינו, ומכל עברי המחנה מתקבצים ובאים עצירים...

ממרומי המינדל הקרוב פולט המיקלע בזה אחר זה מטחי-אש. הכדורים פוגעים באנשינו, מדללים את שורותיהם, המצב בגיזרה זו נעשה מסוכן. בסמוך אחו אדם אחד ברובה ואינו יורה... אני תופס את נשקו, מכוון באריכות ובשקט, ולבסוף לוחץ על ההרק פעם אחת ושנית ושלישית... הצללית הכהה שעל מיגדל-השמירה קורסת על המעקה, המיקלע מדמים... מכאן הדרך פנויה.

— הרבץ, הרבץ, הרבץ! — זועק מישהו באוזני.

— אחורה, הגדרות נתקו! לאט, לא להידחק!

קול פקודות כפולגית מתערבב בקללות באידיש, מישהו מתפלל בשפה לא-מובנת לי, מישהו קורא לאלוהים בעברית ומישונו באידיש... העשן צורב בעיניים, מחניק, הכדורים שורקים ומזמזמים ליד האוזן כמיתרים שנותקו.

בירכתי המחנה מתארגנים הגרמנים, אך ירייתיהם מקוטעות עדיין. לפי שעה מונעות בעדם הבהלה והפתיעה את הערכת המצב והתגובה היעילה. כשעברים הם מסתתרים בקרן בניינים דולקים ומסתערים בזהירות. מעטים מדי הנשק והתחמושת שבידינו. האסקל הארוך! אילו הספקנו לסיים את ההכנות, היה מצבנו עתה אחר לגמרי.

רשוב מטרטר מיקלע. מחמת אשף אנוסים אנו לסגת אט-אט. אני מזנקים מעץ לעץ בכיוון הגדר. רבים מאתנו אינם חמושים. עוד שלוש ניתורים, שניים, אחד... הנני ליד הגדר. החוטים שנותקו מידלדלים רפויים.

עתה עלינו לעבור בריצה את השטח הגלוי בן 50 מטר עד לסבכי התיל והמחסומים האנטי-טאנקיים. המיקלע מנביר מטחיו. מאחורי גבי מתחוללות טרגדיות. האמיצים מטפסים על סכך הברזל והתיל ושם משיג אותם הכדור. הם קורסים בזעקת-יארש. גופותיהם תלויות על החוטים ומתיוות על הארץ זרוף דם. איש אינו שם לב אליהם. על גבי הגופות הרוטטות עוברים עצירים נוספים שהגיעו זה-עתה. וגם הם בקצרים וקורסים ועיניהם מוכות-הטירוף מביטות במחנה הדומה עתה לאבוקה ענקית.

— הלאה, הלאה, הלאה! — בוקע קול בסמוך.
 — התופת מאחורינו! — שואג הנני כסטורף — התופת מאחורינו! — מלים
 אלה מוסכות בי כח, מחזירות לי את שפיון החושים, מאלצות לנהוג בזהירות.
 והריני זוחל בשטח החשוף ומגיע למחסומים. מציץ מסביב. מאחורי יצרו המומתים
 על גבי סבכי-התיל מין גשר שעליו עובר כל רגע עציר נמלט. מאחורי המחסומים מתחיל
 היצר הגואל — החופש.

ושוכ טורדת המתשכח: אילו סיימנו את ההכנות, היה הנשק מגיע לכל פינת בוינתן
 תאות המוסכם היו היריות פוגעות בכל אנשי הס.ס. והוקיפים. היינו משתקים בבת-אחת
 את שומרי-המיגדלים ומחסלים את כל מוקדי ההתנגדות הגרמנית. כשהרעימה היריה
 של קיוה, עדיין מצוי היה בערימות תפוחי-האדמה נשק רב שטרם חולק, רימונים רבים
 לא הגיעו לידי הקושרים. עתה נאלצו עצירים רבים לרוץ מן הגדרות עד למרכז המחנה,
 כדי לשלוף את הריבוס ולאחר-מכן לסגת תחת אש קטלנית. לא יישלא שרבים מאנשינו
 נסלו. אילו הצליחה התוכנית במלואה, היו ברשותנו שתי מכוניות משוריינות וניתן לנו
 כשורות מלוכדות לעבור את גור-הפוג כדי להצטרף לפרטיזנים.

ושוכ נושא הנני בזהירות את ראשי ובודק את הנעשה מסביב. הנזיקלע מטרטר
 עדיין, אך אין עוד כל אפשרות להתמהמה. בזניקה אחת עולה הנני על גשר-הגופות.
 אני שומע יריה, חש מכה, אך עוד זינק אחד ואני בירכתי היצר. לפני, מצדדי ומאחורי
 רצים אנשים. קשה היום לקבוע את מיספר הניצולים. אני מניח שבדרך שבה נמלטתי
 פרצו מהמחנה 200 איש. בצד שני נמלטו כ-150.

עתה רץ הנני בכל כוחי בין העצים. אני חש מכאוב ברגל. רגלי נעולות מגפיים,
 והנה מרגיש אני בדם הממלא את המגף הימני. היצר מגיע אל קצו. אני חוצה כביש
 ונבלע שוב ביער סבוך וטחוב.

מסביב חמימות וריחות נעימים. יורד הערב.

עברית: בנימין סגא

SUMMARY

1. The story of a Hungarian Jew — M. Berner.

Dr. M. Berner is a physician who was an eyewitness to the deportation of his community — the Jews of Washeli, Transylvania — to Auschwitz, in the spring of 1944, when Nazi forces occupied Hungary.

Dr. Berner and his family were among the deportees in May 1944. He alone survived the extermination. His family perished there.

In 1947, Dr. Berner published in Hungarian, his book "We, the Chosen People". He was also a witness at the Auschwitz trials.

2. Treblinka, the extermination camp and the Rebellion — Shmuel Wilenberg.

Shmuel Wilenberg was born in Czestachowa, Poland (1923). In 1942 he was among the deportees to Treblinka, where he soon became active in the underground that initiated the rebellion. Although wounded in action, he managed to escape into the woods and thus to reach Warsaw. He later took part in the general Polish rebellion and fought with the partisans in the Kampinowska forest regions.

After the liberation of Poland he served as a captain in the army until 1947. In 1958 he settled in Israel.

The excerpts in this issue are from his memoirs ("Shadow with a Yellow Badge") written in 1945 in Lodz, and now in the archives of "Moreshet".

These pages bear testimony to the courage and valiant struggle of Jews in the shadow of death. The author tells in detail of group and individual resistance at Treblinka, and of the underground activity that engineered the rebellion and mass escape from the camp. It is a dramatic story of courage and daring, from the first shot fired through the actual burning of the barracks and the fight with the guards, to the final escape from the camp of death.

3. Revolt in Treblinka (excerpts from a testimony) — Tanhum Greenberg.

Tanhum Greenberg, now in Israel, was born in Poland (1913). He was an active participant in the rebellion within the Treblinka extermination camp and later fought together with the partisans.

The excerpts here are taken from his detailed testimony presented in Warsaw (December 1945) and now in the archives of Yad Vashem, Jerusalem. He describes the preparation for the rebellion as well as the course of action, thus supplementing the Wilenberg testimony that follows.

4. Partisans in Bielorussia Forests — David Plotnik.

**David Plotnik — The way of the Partisans
(from the Urals to White Russia)**

The witness participated in the partisan struggle against the Germans as a professional.

The majority of Jewish partisans left the Ghetto for the forest originally came from the Jewish settlements which existed prior to the Ghetto was set up, or before it was burnt.